

ЗВІТ



ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНОГО, СТРАТЕГІЧНОГО
ТА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПОЛІТИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ
В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ЗВІТ

ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНОГО, СТРАТЕГІЧНОГО ТА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

АНОТАЦІЯ

Звіт присвячений аналізу стану забезпечення прав дітей у Чернігівській області в умовах воєнного стану. У документі розглянуто інституційну структуру системи захисту прав дітей, що функціонує на регіональному та місцевому рівнях, а також роль основних суб'єктів державної політики у цій сфері, зокрема служб у справах дітей, органів управління освітою, охорони здоров'я, соціального захисту, цивільного захисту та правоохоронних органів. Особливу увагу приділено механізмам міжвідомчої взаємодії, діяльності координаційних органів при обласній військовій адміністрації та практиці реалізації державної політики у сфері підтримки дітей.

У звіті проаналізовано стратегічні та програмні документи регіонального рівня, спрямовані на забезпечення прав дитини, розвиток освітньої системи, соціальних послуг, охорони здоров'я та безпеки освітнього середовища. Окрему увагу приділено реалізації права дітей на освіту, розвитку інклюзивної освіти, модернізації інфраструктури закладів освіти, реформуванню системи шкільного харчування та створенню безпечних умов для навчання. Також розглянуто функціонування системи цивільного захисту, заходи з евакуації дітей, розвиток мережі укриттів у закладах освіти.

На основі проведеного аналізу визначено основні виклики функціонування системи забезпечення прав дитини в області та сформульовано висновки та рекомендації, спрямовані на посилення міжвідомчої координації, підвищення інституційної спроможності органів влади, розвиток соціальних послуг у громадах та створення безпечного середовища для розвитку дітей.

Авторський колектив:

Тарас Щербатюк, Дмитро Науменко, Руслана Бурова

Звіт підготовлено в межах проєкту "Права дитини під захистом" у межах конкурсу малих грантів «Спроможні впливати», що реалізує Київський Хаб прав людини у співпраці з Центром громадянських свобод, Норвезьким Гельсінським комітетом за підтримки уряду Норвегії. Зміст цього звіту відображає точку зору громадської організації "МАРТ" і не відображає точку зору Київського хабу прав людини, Центру громадянських свобод, Норвезького Гельсінського комітету та уряду Норвегії».

Термін проведення моніторингу: 01 лютого 2026 р. - 01 квітня 2026 року.

ЗМІСТ

Вступ.	4
1. Структура органів Чернігівської обласної військової адміністрації у сфері захисту прав дітей: стан, проблеми та напрями вдосконалення.	5
1.1. Інституційна структура системи захисту прав дітей.....	5
1.2. Міжвідомча взаємодія.	10
1.3. Основні виклики функціонування системи забезпечення прав дітей.	13
2. Стратегічні документи у сфері захисту прав дитини.....	14
3. Програмна діяльність.	21
3.1. Реалізація права на освіту.	21
3.2. Соціальний захист дітей.....	28
3.3. Захист медичних прав дітей.....	31
3.4. Цивільний захист дітей.	35

ВСТУП.

Збройна агресія Російської Федерації проти України створила для дітей комплекс взаємопов'язаних ризиків: втрату безпечного сімейного середовища, внутрішнє переміщення, психологічну травматизацію, порушення доступу до освіти, медичних, соціальних та реабілітаційних послуг, зростання ризику бездоглядності, насильства та соціального сирітства.

Для Чернігівської області, яка зазнала наслідків бойових дій, окупації окремих територій, руйнувань інфраструктури питання захисту прав дитини має не лише соціальний, а й безпековий, гуманітарний та стратегічний вимір. У цих умовах органи виконавчої влади повинні не просто підтримувати функціонування базових систем, а вибудовувати міжвідомчу модель реагування, здатну поєднувати соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, безпеку, сімейну політику, роботу з громадами та співпрацю з міжнародними партнерами.

Метою цього звіту є комплексний аналіз організаційного, стратегічного та програмного забезпечення політики захисту прав дитини в Чернігівській області в умовах війни. У фокусі аналізу є інституційна структура та повноваження відповідальних підрозділів, координаційні механізми, стратегічні документи обласного рівня, спеціалізовані та дотичні програми, а також фактична спроможність органів виконавчої влади забезпечувати права дитини у 2025 році та планувати відповідні заходи на 2026 рік.

Дослідження підготовлено на основі наданих відповідей Чернігівської обласної військової адміністрації, профільних управлінь, департаментів і територіальних громад, а також на основі аналізу програм, розпоряджень, звітів, пояснювальних записок, протоколів засідань координаційних органів та додаткових матеріалів. Сукупність цих документів дозволяє оцінити не лише формальну наявність системи, а й фактичну логіку її функціонування.

СТРУКТУРА ОРГАНІВ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.

1.1. Інституційна структура системи захисту прав дітей.

Ключовим профільним органом у системі захисту прав дітей є Служба у справах дітей Чернігівської обласної військової адміністрації, яка забезпечує реалізацію державної політики у сфері соціального захисту дітей та координує діяльність інших суб'єктів, залучених до виконання відповідних функцій.

До основних напрямів діяльності Служби у справах дітей належать:

- реалізація державної політики у сфері соціального захисту дітей;
- запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності;
- ведення обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- забезпечення дотримання законодавства у сфері опіки, піклування та усиновлення;
- координація діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері захисту прав дітей.

Організаційна структура служб у справах дітей в області є багаторівневою та включає як регіональний, так і місцевий рівні управління.

На рівні районів області функціонують служби у справах дітей при районних військових адміністраціях:

- Корюківській районній військовій адміністрації;
- Ніжинській районній військовій адміністрації;
- Новгород-Сіверській районній військовій адміністрації;
- Прилуцькій районній військовій адміністрації;
- Чернігівській районній військовій адміністрації.

Крім того, відповідні підрозділи функціонують при виконавчих органах міських рад міст обласного значення (Чернігова, Ніжина, Прилук, Новгорода-Сіверського).

На рівні територіальних громад Чернігівської області функціонує 57 служб у справах дітей, які здійснюють безпосередню роботу з дітьми та сім'ями.

Діяльність цих служб охоплює широкий спектр практичних заходів, зокрема:

- виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- підготовку матеріалів для розгляду органами опіки та піклування;
- супровід прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу;
- взаємодію з освітніми, соціальними та правоохоронними структурами;
- контроль за дотриманням прав дітей у сімейному середовищі.

Безпосередня практична реалізація державної політики у сфері захисту прав дитини здійснюється на місцевому рівні, оскільки органи місцевого самоврядування забезпечують оперативне реагування на випадки порушення прав дитини, організовують соціальний супровід сімей та координують взаємодію між різними суб'єктами системи соціального захисту.

Координація заходів з забезпечення права дитини на освіту у Чернігівській області покладена на Управління освіти і науки Чернігівської обласної військової адміністрації, яке є профільним структурним підрозділом, відповідальним за формування та реалізацію державної політики у сфері освіти на регіональному рівні. Діяльність управління спрямована на розвиток освітньої мережі області, забезпечення доступності та якості освітніх послуг, створення безпечних умов для навчання дітей, а також координацію роботи закладів освіти різних типів і рівнів.

До основних напрямів діяльності Управління освіти і науки Чернігівської обласної військової адміністрації належать:

- організація функціонування та розвитку системи дошкільної освіти;
- забезпечення функціонування та модернізації системи загальної середньої освіти;
- розвиток мережі закладів позашкільної освіти та підтримка додаткових освітніх можливостей для дітей;
- забезпечення рівного доступу дітей до освітніх послуг незалежно від місця проживання, соціального статусу чи інших обставин;
- створення та підтримка безпечного освітнього середовища у закладах освіти;
- розвиток інклюзивної освіти та забезпечення освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами;
- координація діяльності органів місцевого самоврядування у сфері освіти;
- організація взаємодії з керівниками закладів освіти та іншими суб'єктами освітньої діяльності;
- реалізація державних освітніх програм та реформ у сфері освіти;
- впровадження та підтримка регіональних освітніх ініціатив і проєктів, спрямованих на розвиток освітньої системи області.

Станом на 2025–2026 навчальний рік мережа закладів освіти Чернігівської області охоплює установи різних типів, що забезпечують освітні послуги для дітей різних вікових категорій. Зокрема, до складу освітньої мережі області входять:

- 372 заклади дошкільної освіти, які забезпечують догляд, виховання та підготовку дітей дошкільного віку до навчання у школі;
- 323 заклади загальної середньої освіти, що здійснюють освітній процес на рівнях початкової, базової та профільної середньої освіти;
- 54 заклади позашкільної освіти, діяльність яких спрямована на розвиток творчих здібностей дітей, організацію їхнього дозвілля, а також формування додаткових компетентностей у сфері культури, спорту, технічної та наукової творчості.

В умовах воєнного стану одним із ключових завдань Управління освіти і науки Чернігівської обласної військової адміністрації стало забезпечення безпечного функціонування освітньої системи та адаптація освітнього процесу до нових безпекових викликів. Зокрема, значна увага приділяється облаштуванню захисних укриттів у закладах освіти, організації безпечного освітнього середовища, впровадженню змішаних форм навчання, а також поступовому відновленню очного освітнього процесу.

Реалізація забезпечення права дітей на охорону здоров'я у Чернігівській області забезпечується Управлінням охорони здоров'я Чернігівської обласної військової адміністрації, яке здійснює формування та реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я на регіональному рівні. Діяльність управління спрямована на організацію функціонування системи медичної допомоги, координацію роботи закладів охорони здоров'я області та забезпечення доступності медичних послуг для населення, зокрема для дітей.

До основних повноважень Управління охорони здоров'я належать:

- координація діяльності закладів охорони здоров'я області;
- контроль за якістю та доступністю медичної допомоги;
- організація та розвиток системи охорони материнства і дитинства;
- забезпечення реалізації державних програм у сфері громадського здоров'я, профілактики захворювань та імунізації населення.

У межах сформованої спроможної мережі Чернігівського госпітального округу функціонує 58 закладів охорони здоров'я, серед яких 34 центри первинної медико-санітарної допомоги (ПМСД), що забезпечують базовий рівень медичного обслуговування населення у територіальних громадах області. Така структура медичної системи передбачає поєднання спеціалізованих обласних медичних закладів, кластерних і загальних лікарень, а також мережі центрів первинної медичної допомоги, які формують основу доступності медичних послуг на місцевому рівні.

Первинна ланка медичної допомоги представлена центрами первинної медико-санітарної допомоги та мережею амбулаторій загальної практики - сімейної медицини, які функціонують безпосередньо у територіальних громадах області. Первинна медична допомога є ключовим елементом системи охорони здоров'я, оскільки забезпечує найбільш доступний рівень медичних послуг для населення, включаючи дітей.

На рівні первинної медичної допомоги здійснюється:

- первинна діагностика захворювань;
- проведення профілактичних медичних оглядів дітей;
- організація та проведення вакцинації відповідно до національного календаря щеплень;
- раннє виявлення хронічних захворювань;
- медичний супровід дітей із хронічними захворюваннями;
- направлення пацієнтів до спеціалізованих медичних закладів вторинного та третинного рівня.

Функціонування розгалуженої мережі центрів первинної медико-санітарної допомоги дозволяє забезпечити доступність базових медичних послуг для дітей, у тому числі у сільських та віддалених територіальних громадах області. Завдяки цьому медична система регіону має можливість оперативно реагувати на потреби дітей, забезпечувати профілактику захворювань, раннє виявлення медичних проблем та своєчасне направлення пацієнтів до спеціалізованих закладів.

У поєднанні з діяльністю обласних лікарень, кластерних медичних закладів та спеціалізованих установ така модель організації медичної допомоги формує територіально розгалужену систему надання медичних послуг. Це дозволяє забезпечувати медичне обслуговування дітей як у великих містах області, так і у сільських населених пунктах та віддалених громадах.

В умовах воєнного стану система охорони здоров'я області також виконує додаткові функції, пов'язані із забезпеченням медичної допомоги внутрішньо переміщеним особам, медичним супроводом дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, а також організацією психологічної підтримки дітей, які постраждали внаслідок бойових дій.

Таким чином, сформована мережа закладів охорони здоров'я Чернігівської області забезпечує функціонування багаторівневої системи медичної допомоги, що включає первинний, вторинний та спеціалізований рівні медичного обслуговування.

Департамент сім'ї, молоді та спорту Чернігівської обласної військової адміністрації є одним із ключових структурних підрозділів, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері підтримки сімей, дітей та молоді на регіональному рівні. Діяльність департаменту спрямована на створення сприятливих соціальних умов для розвитку сім'ї, формування безпечного середовища для виховання дітей, а також на забезпечення дотримання прав і законних інтересів дітей та молоді.

Робота департаменту охоплює широкий спектр напрямів державної політики, пов'язаних із соціальною підтримкою сімей, розвитком молодіжної політики, організацією оздоровлення та відпочинку дітей, а також профілактикою соціально небезпечних явищ. Особлива увага приділяється підтримці сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, розвитку соціальних програм для дітей та молоді, а також формуванню умов для всебічного розвитку підростаючого покоління.

У межах виконання покладених функцій департамент забезпечує координацію діяльності органів місцевого самоврядування, соціальних служб, освітніх установ, громадських організацій та інших суб'єктів, які беруть участь у реалізації державної політики у сфері сім'ї, дітей та молоді.

До основних напрямів діяльності Департаменту сім'ї, молоді та спорту належать:

- реалізація державної політики у сфері підтримки сімей, дітей та молоді;
- підтримка сімей, зокрема тих, що перебувають у складних життєвих обставинах, та сприяння підвищенню їх соціальної спроможності;
- організація та координація заходів щодо оздоровлення та відпочинку дітей;
- забезпечення соціального захисту дітей та контроль за дотриманням їхніх прав;
- проведення профілактичної роботи, спрямованої на запобігання домашньому насильству;
- реалізація заходів із запобігання та протидії торгівлі людьми;
- проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, соціальних програм та освітніх заходів для сімей, дітей і молоді;

- сприяння розвитку молодіжної політики та підтримка молодіжних ініціатив у регіоні.

Реалізація зазначених напрямів діяльності сприяє формуванню комплексної системи соціальної підтримки сімей і дітей у Чернігівській області, а також створенню умов для забезпечення прав дітей, їхнього безпечного розвитку та соціальної інтеграції.

Питання безпеки дітей у надзвичайних ситуаціях у Чернігівській області координує Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи Чернігівської обласної військової адміністрації.

Діяльність департаменту спрямована на формування регіональної системи цивільного захисту, забезпечення готовності органів влади та служб до реагування на надзвичайні ситуації, а також координацію дій різних інституцій, залучених до забезпечення безпеки населення. Особливу увагу у цій системі приділено захисту дітей як однієї з найбільш уразливих категорій населення.

До системи цивільного захисту в області входять також відповідні структурні підрозділи при районних військових адміністраціях та органах місцевого самоврядування, які безпосередньо забезпечують реалізацію заходів цивільного захисту на місцевому рівні.

Основними напрямками діяльності цих підрозділів є:

- планування та організація евакуаційних заходів у разі виникнення загроз для життя і здоров'я населення, зокрема дітей;
- забезпечення функціонування системи оповіщення населення про надзвичайні ситуації;
- підготовка населення, у тому числі дітей та працівників закладів освіти, до дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- контроль за станом та готовністю захисних споруд цивільного захисту, зокрема укриттів у закладах освіти та інших установах.

Важливу роль у системі забезпечення безпеки дітей відіграють також інші державні органи, діяльність яких пов'язана із запобіганням надзвичайним ситуаціям та реагуванням на них - підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС).

ДСНС забезпечує:

- проведення рятувальних та аварійно-відновлювальних робіт;
- ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій;
- організацію пожежної безпеки;
- проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення щодо правил безпечної поведінки;
- участь у навчанні дітей та працівників закладів освіти правилам безпеки та діям у надзвичайних ситуаціях.

Одним з ключових елементів системи захисту прав та безпеки дітей є також діяльність підрозділів Національної поліції України, які забезпечують:

- підтримання громадського порядку та безпеки;

- реагування на випадки загроз життю і здоров'ю дітей;
- участь у пошуку зниклих дітей;
- запобігання правопорушенням щодо дітей;
- взаємодію з органами опіки та соціальними службами у випадках загрози безпеці дітей.

1.2. Міжвідомча взаємодія.

Міжсекторальна взаємодія у сфері забезпечення прав дітей у Чернігівській області реалізується через систему консультативно-дорадчих та координаційних органів, що функціонують при Чернігівській обласній військовій адміністрації. Зазначені органи виконують важливу роль у забезпеченні узгодженості діяльності різних структур, відповідальних за реалізацію державної політики у сфері захисту прав дітей, а також у формуванні управлінських рішень на регіональному рівні.

До основних міжвідомчих органів, які забезпечують координацію політики у сфері захисту прав дітей в області, належать:

- Координаційна рада з реалізації в області Стратегії забезпечення права кожної дитини на зростання в сімейному оточенні на 2024–2028 роки, створена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 30.01.2025 №90;
- Міжвідомча рада з питань сім'ї, гендерної рівності, запобігання та протидії домашньому насильству і торгівлі людьми, створена розпорядженням голови Чернігівської обласної державної адміністрації від 28.02.2020 №120;
- Регіональна комісія з формування пропозицій щодо розподілу субвенції на забезпечення житлом дитячих будинків сімейного типу та дітей-сиріт, створена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 10.05.2025 №594.

Функціонування цих органів дозволяє забезпечувати координацію діяльності структурних підрозділів обласної військової адміністрації, служб у справах дітей, органів місцевого самоврядування, центрів соціальних служб, закладів освіти, медичних установ та інших суб'єктів, залучених до реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей.

За інформацією Чернігівської обласної військової адміністрації, упродовж 2025 року відбулося чотири засідання міжвідомчих координаційних органів, на яких розглядалися ключові питання забезпечення прав дітей та розвитку соціальних послуг у регіоні.

1. ЗАСІДАННЯ КООРДИНАЦІЙНОЇ РАДИ.

25 липня 2025 року (протокол №1) відбулося засідання Координаційної ради з реалізації в Чернігівській області Стратегії забезпечення права кожної дитини на зростання в сімейному оточенні на 2024–2028 роки.

У засіданні взяли участь представники:

- Чернігівської обласної військової адміністрації;
- служб у справах дітей;

- органів місцевого самоврядування;
- центрів соціальних служб;
- закладів освіти.

Під час засідання було розглянуто низку ключових питань реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей, зокрема:

- стан реалізації Стратегії забезпечення права кожної дитини на зростання в сімейному оточенні на 2024–2028 роки;
- розвиток соціальних послуг для сімей з дітьми;
- впровадження в області послуги раннього втручання;
- розвиток сімейних форм виховання та послуги патронату над дитиною;
- кадрове забезпечення служб у справах дітей територіальних громад;
- заходи щодо проведення деінституціалізації в системі освіти;
- розвиток послуг для дітей з інвалідністю, зокрема послуг догляду вдома та денного догляду.

Розгляд зазначених питань дозволив визначити ключові напрями розвитку системи підтримки сімей з дітьми та соціальних послуг у територіальних громадах області.

2. ЗАСІДАННЯ КООРДИНАЦІЙНОЇ РАДИ.

8 грудня 2025 року (протокол №2) відбулося наступне засідання Координаційної ради з реалізації Стратегії забезпечення права кожної дитини на зростання в сімейному оточенні.

У засіданні взяли участь представники:

- Чернігівської обласної військової адміністрації;
- служб у справах дітей;
- органів місцевого самоврядування;
- центрів соціальних служб.

Під час засідання було розглянуто питання:

- стану виконання Регіонального плану заходів з реалізації Стратегії;
- розвитку соціальних послуг у територіальних громадах області;
- проведення заходів з деінституціалізації системи догляду за дітьми;
- підсумків реалізації соціальних ініціатив щодо підтримки сімей з дітьми;
- поширення найкращих практик впровадження соціальних послуг у громадах;
- реалізації проєктів із розвитку сімейних форм виховання;
- підтримки розвитку соціальних послуг у територіальних громадах.

Обговорення цих питань дозволило оцінити поточний стан розвитку соціальних послуг та визначити основні виклики на 2026 рік.

3. ЗАСІДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ ЩОДО РОЗПОДІЛУ СУБВЕНЦІЇ.

9 травня 2025 року (протокол №1) відбулося засідання регіональної комісії з формування пропозицій щодо розподілу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення житлом дитячих будинків сімейного типу, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

У засіданні взяли участь представники:

- Чернігівської обласної військової адміністрації;
- служби у справах дітей;
- органів місцевого самоврядування;
- інших установ, залучених до реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей.

Під час засідання було розглянуто питання визначення потреб та формування пропозицій щодо розподілу субвенції для придбання житла дитячому будинку сімейного типу.

Зокрема, було обговорено питання забезпечення житлом дитячого будинку сімейного типу, який був евакуйований із території можливих бойових дій та тимчасово переміщений до міста Чернігова.

За результатами розгляду комісія схвалила пропозицію щодо спрямування коштів державної субвенції у 2025 році на придбання житла для зазначеної родини, що дозволить забезпечити належні житлові умови для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

4. ЗАСІДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ОФІСУ КОНГРЕСУ МІСЦЕВИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ВЛАД.

20 жовтня 2025 року (витяг з протоколу №4) відбулося розширене засідання Чернігівського регіонального офісу Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентові України.

У засіданні взяли участь:

представники Чернігівської обласної військової адміністрації;

- народні депутати України;
- представники центральних органів виконавчої влади;
- органи місцевого самоврядування;
- керівники територіальних громад;
- представники профільних структурних підрозділів.

Під час засідання було розглянуто питання реалізації в області Стратегії забезпечення права кожної дитини на зростання в сімейному оточенні.

Особливу увагу було приділено:

- підвищенню спроможності сімей забезпечувати належний догляд за дітьми;
- розвитку соціальних послуг у громадах;

- захисту прав дітей у процесі реформування системи інституційного догляду;
- розвитку сімейних форм виховання.

За результатами обговорення було визначено необхідність:

- посилення координації діяльності органів опіки та піклування;
- забезпечення належної кадрової спроможності служб у справах дітей територіальних громад;
- удосконалення системи виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування;
- розвитку мережі патронатних вихователів у територіальних громадах області.

1.3. Основні виклики функціонування системи забезпечення прав дітей.

Проведений аналіз функціонування системи забезпечення прав дітей у Чернігівській області свідчить, що її діяльність відбувається в умовах значних демографічних, соціально-економічних та безпекових викликів. Виявлені проблеми мають комплексний характер і взаємопов'язані між собою, що впливає на ефективність реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей.

Однією з найбільш помітних тенденцій є скорочення мережі закладів освіти та зменшення контингенту дітей, що спостерігається на всіх рівнях освітньої системи області. Зокрема, упродовж одного навчального року кількість закладів дошкільної освіти зменшилася з 388 до 372, закладів загальної середньої освіти - з 377 до 323, а закладів позашкільної освіти - з 59 до 54. Одночасно зменшується і контингент дітей: кількість вихованців у дошкільних закладах скоротилася з 17 573 до 16 189 осіб, кількість учнів у школах - з 86 563 до 82 349 осіб, а кількість вихованців позашкільних закладів - з 25 227 до 22 229 осіб. Такі тенденції зумовлені демографічним скороченням населення, міграційними процесами та впливом воєнного стану.

Важливим викликом для системи освіти є також кадровий дефіцит педагогічних працівників, особливо у сфері дошкільної освіти. Станом на 1 січня 2026 року кількість педагогів у закладах дошкільної освіти зменшилася до 2747 осіб, а кількість вакантних ставок зросла до 182,729, що майже на 70 ставок більше, ніж у попередньому році. Така ситуація створює ризики для забезпечення належної якості освітніх послуг та може негативно впливати на доступність дошкільної освіти у територіальних громадах.

Ще однією системною проблемою є недостатній рівень міжвідомчої координації між різними суб'єктами, залученими до реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей. Хоча система включає значну кількість інституцій, зокрема служби у справах дітей, органи управління освітою, охорони здоров'я, соціальні служби та органи цивільного захисту, їх взаємодія не завжди має системний і регулярний характер. Це може призводити до дублювання функцій, затримок у прийнятті управлінських рішень та недостатньо оперативного реагування на випадки порушення прав дітей.

Водночас функціонування системи захисту прав дітей значною мірою ускладнюється впливом безпекової ситуації, пов'язаної з воєнним станом. Необхідність забезпечення безпечного освітнього процесу, облаштування

укриттів, організації змішаних форм навчання та адаптації соціальної інфраструктури до умов війни створює додаткове навантаження на органи управління освітою, соціальні служби та органи місцевого самоврядування.

Таким чином, основні проблеми функціонування системи забезпечення прав дітей у Чернігівській області можна узагальнити у таких ключових напрямках:

- скорочення мережі освітніх закладів та зменшення кількості дітей у системі освіти;
- кадровий дефіцит у сфері освіти, насамперед у закладах дошкільної освіти;
- недостатня ефективність міжвідомчої координації між суб'єктами системи захисту прав дітей;
- вплив безпекових факторів та необхідність адаптації соціальної інфраструктури до умов воєнного стану.

Система забезпечення прав дітей у Чернігівській області функціонує як комплексний міжвідомчий механізм, однак її ефективність суттєво залежить від здатності інституцій реагувати на демографічні, кадрові та безпекові виклики. Подальший розвиток цієї системи потребує посилення міжвідомчої координації, зміцнення кадрового потенціалу освітньої та соціальної сфер, а також адаптації соціальної інфраструктури до умов воєнного стану.

З метою підвищення ефективності функціонування системи забезпечення прав дітей у Чернігівській області доцільно реалізувати такі організаційні та управлінські заходи:

1. Посилення міжвідомчої координації, зокрема шляхом проведення регулярних координаційних зустрічей між структурними підрозділами обласної військової адміністрації, органами місцевого самоврядування та соціальними службами, а також запровадження системного моніторингу виконання прийнятих управлінських рішень.
2. Підвищення кадрової спроможності структурних підрозділів обласної військової адміністрації, які відповідають за реалізацію прав дітей на рівні області.

2. СТРАТЕГІЧНІ ДОКУМЕНТИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ.

Ключовим спеціалізованим стратегічним документом у сфері забезпечення та захисту прав дітей на регіональному рівні є Регіональний план заходів на 2025–2026 роки з реалізації Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні, затверджений розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 20 березня 2025 року №517.

Зазначений документ визначає основні напрями розвитку регіональної системи підтримки дітей та сімей, передбачає впровадження комплексу організаційних і соціальних заходів, спрямованих на забезпечення права дитини на виховання в сімейному середовищі, розвиток сімейних форм виховання, а також удосконалення системи соціальних послуг для дітей і сімей з дітьми.

Разом з тим, за результатами моніторингу офіційного вебсайту Чернігівської обласної військової адміністрації не виявлено оприлюдненого зведеного звіту про результати виконання у 2025 році Регіонального плану заходів на 2025–2026 роки з реалізації Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на

зростання в сімейному оточенні, затвердженого розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 20 березня 2025 року № 517.

Водночас на офіційному вебресурсі Чернігівської обласної військової адміністрації наявне лише інформаційне повідомлення від 25 липня 2025 року щодо проведення засідання Координаційної ради з питань реалізації в області зазначеної Стратегії, під час якого обговорювався стан виконання Регіонального плану заходів.

Однак відповідна публікація не містить узагальнених результатів виконання заходів, інформації про досягнення визначених показників, стан реалізації окремих напрямів роботи, використання бюджетних коштів та оцінки ефективності впроваджених заходів.

З огляду на викладене, з метою забезпечення принципів відкритості та прозорості діяльності органів виконавчої влади, а також належного доступу громадськості до інформації про хід реалізації державної політики у сфері забезпечення права дитини на виховання у сімейному оточенні, вважаємо за необхідне забезпечити підготовку та оприлюднення на офіційних інформаційних ресурсах Чернігівської обласної військової адміністрації відповідного зведеного звіту про результати виконання Регіонального плану заходів у 2025 році.

Заходи щодо забезпечення прав дітей також передбачені Перспективним планом роботи Чернігівської обласної державної адміністрації на 2026 рік, затвердженим розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 25 грудня 2025 року №1466.

Цей документ визначає комплекс організаційних, управлінських та координаційних заходів, спрямованих на забезпечення соціально-економічного розвитку області, відновлення інфраструктури та підтримку населення в умовах воєнного стану. Важливе місце у Перспективному плані займають також питання забезпечення прав дітей та підтримки сімей з дітьми.

Зокрема, документом передбачено реалізацію заходів, спрямованих на впровадження Стратегії забезпечення права кожної дитини на зростання в сімейному оточенні, розвиток системи соціальних послуг у територіальних громадах, підтримку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також організацію освітнього процесу у безпечних умовах.

На регіональному рівні прийнято Стратегію відновлення та розвитку освіти Чернігівської області на 2025-2029 роки (затверджена начальником Чернігівської обласної військової адміністрації від 21.04.2025 р.) та операційний план реалізації стратегії від 31.10.2025 року, які визначають основні напрями модернізації та відновлення освітньої системи регіону в умовах післявоєнного відновлення та триваючих безпекових викликів.

Стратегічна ціль	Операційна ціль	Завдання	Очікувані результати
1. Модернізована дошкільна освіта спроможна забезпечувати максимальну доступність якісних освітніх послуг, виховувати зрілу особистість та формувати світогляд дітей.	1.1. Трансформована мережа закладів дошкільної освіти створює безпечні та доступні умови для дітей, сприяє збільшенню контингенту вихованців.	Популяризація дошкільної освіти серед батьків; облаштування укриттів у закладах дошкільної освіти; покращення просторів наявних укриттів для комфортного перебування та дотримання розпорядку дня; забезпечення підвезення педагогічних працівників відповідно до потреби; планування та закріплення території обслуговування закладів дошкільної освіти; запровадження різних форм здобуття дошкільної освіти; створення мережі мобільних та інших типів закладів дошкільної освіти; налагодження співробітництва з роботодавцями щодо забезпечення доступності дошкільної освіти дітям працівників підприємств, установ та організацій.	Забезпечено комфортні умови перебування дітей у закладах дошкільної освіти та їх укриттях; освітні послуги дошкільної освіти є більш наближеними та гнучкими відповідно до потреб вихованців та їх батьків.
	1.2. Комфортне та інклюзивне середовище закладів дошкільної освіти є дружнім до дитини та безбар'єрним для учасників освітнього процесу.	Забезпечення архітектурної доступності закладів дошкільної освіти; залучення інвестицій для покращення освітніх просторів закладів дошкільної освіти; забезпечення закладів дошкільної освіти медичними працівниками відповідно до потреби; створення умов для надання психологічної підтримки вихованцям; проведення корекційно-розвиткових занять для дітей з особливими освітніми потребами.	Покращено психоемоційний стан учасників освітнього процесу; створено безбар'єрне та інклюзивне освітнє середовище.

Стратегічна ціль	Операційна ціль	Завдання	Очікувані результати
	Операційна ціль 1.3. Заклади дошкільної освіти забезпечені кваліфікованими та вмотивованими педагогічними працівниками.	Розроблення регіональної політики щодо фінансового стимулювання педагогічних працівників; залучення до педагогічної роботи молодих фахівців; розвиток та інтеграція потенціалу фізичних осіб – підприємців, що надають послуги з дошкільної освіти; оновлення програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників; налагодження співпраці закладів дошкільної освіти із закладами освіти, що здійснюють підготовку за спеціальністю «Дошкільна освіта»; забезпечення психологічної підтримки та методичного супроводу працівників закладів дошкільної освіти.	Працівники закладів дошкільної освіти мають доступ до програм підтримки та супроводу; підвищено якість дошкільної освіти.
Стратегічна ціль 2. Відновлений доступ до шкільної освіти забезпечує подолання освітніх втрат, вирівнювання якості освіти у сільській та міській місцевості та підвищення якості освіти загалом.	2.1. Система повної загальної середньої освіти в регіоні готова до впровадження профільної середньої освіти.	Оптимізація та трансформація мережі закладів загальної середньої освіти; відбудова зруйнованих та пошкоджених закладів освіти; пілотування державного стандарту профільної середньої освіти; організація підвезення та проживання здобувачів освіти та педагогічних працівників академічних ліцеїв; формування профільності академічних ліцеїв; створення сучасних навчальних кабінетів та лабораторій; впровадження системи профорієнтації; підвищення кваліфікації педагогічних працівників.	Зниження розривів у якості освіти; подолання освітніх втрат; здобувачі освіти отримують рівний доступ до профільної середньої освіти.

Стратегічна ціль	Операційна ціль	Завдання	Очікувані результати
	2.2. Безпечне, інклюзивне та безбар'єрне освітнє середовище комфортне для учасників освітнього процесу.	Облаштування укриттів у закладах освіти; формування компетентностей безпеки; забезпечення архітектурної доступності закладів освіти; надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу; забезпечення закладів освіти практичними психологами; удосконалення системи запобігання булінгу; забезпечення учнів здоровим гарячим харчуванням.	Заклади освіти мають безпечні та безбар'єрні простори; освітній процес може здійснюватися в очному форматі.
	2.3. Демократичне управління закладами освіти сприятливе для мотивації учнів до навчання.	Розвиток кадрового потенціалу органів управління освітою; впровадження цифрових інструментів управління; створення та підтримка піклувальних рад; розвиток учнівського самоврядування; заохочення учнів за досягнення.	Освітнє середовище закладів освіти базується на демократичних принципах управління.
	Операційна ціль 2.4. Висококваліфіковані та вмотивовані педагогічні працівники забезпечені необхідними умовами для здійснення якісного освітнього процесу.	Залучення молодих педагогічних працівників; модернізація освітніх просторів; оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти; цифровізація освітнього процесу; забезпечення закладів освіти комп'ютерною технікою та доступом до швидкісного Інтернету.	Покращено умови праці педагогічних працівників; підвищено якість освітнього процесу.

Стратегічна ціль	Операційна ціль	Завдання	Очікувані результати
Стратегічна ціль 3. Доступна позашкільна освіта надає різноманітні та сучасні освітні послуги відповідно до інтересів і запитів дітей, виявляє та розвиває їх здібності.	3.1. Ефективне управління мережею закладів освіти забезпечує доступність позашкільної освіти.	Координація діяльності закладів позашкільної освіти і закладів загальної середньої освіти щодо надання позашкільної освіти за різними спрямуваннями; сприяння розширенню послуг позашкільної освіти у сільській місцевості; створення безпечних умов у закладах позашкільної освіти; залучення інструментів співробітництва територіальних громад для забезпечення доступності позашкільної освіти; забезпечення архітектурної доступності закладів позашкільної освіти; збільшення охоплення дітей позашкільною освітою; залучення до позашкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами, дітей з інвалідністю та дітей із вразливих категорій населення; інформування дітей і батьківської спільноти щодо наявних послуг та можливостей позашкільної освіти.	Система позашкільної освіти є більш доступною для дітей незалежно від типу місцевості; збільшено охоплення дітей позашкільною освітою; створено безпечні умови для освітнього процесу.
	3.2. Заклади позашкільної освіти враховують інтереси дітей та надають освітні послуги, що задовольняють потреби здобувачів освіти.	Вивчення потреб дітей та молоді щодо здобуття позашкільної освіти; трансформація та розширення освітніх програм позашкільної освіти відповідно до інтересів дітей; створення сучасних освітніх просторів у закладах позашкільної освіти.	Освітні програми позашкільної освіти відповідають інтересам дітей; освітні простори є сучасними та сприяють розвитку здібностей дітей.
	3.3. Позашкільна освіта формує лідерство та інші практичні компетентності, актуальні в умовах сучасного світу.	Перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів позашкільної освіти; залучення до роботи у закладах позашкільної освіти молодих фахівців; налагодження партнерства з бізнесом та роботодавцями.	Система позашкільної освіти сприяє розвитку практичних компетентностей та лідерських якостей дітей.

Стратегічна ціль	Операційна ціль	Завдання	Очікувані результати
4. Якісна професійна (професійно-технічна) освіта гнучко реагує на потреби ринку праці регіону, ефективно співпрацює з роботодавцями, має позитивний імідж серед вступників, готуючи висококваліфіковані та конкурентоспроможні робітничі кадри.	4.1. Професійна освіта затребувана та популярна серед учнів та їх батьків, а також дорослого населення.	Популяризація робітничих професій серед населення; налагодження дієвої системи професійної орієнтації; створення мережі закладів освіти, що забезпечуватимуть профільну середню освіту професійного спрямування; забезпечення архітектурної доступності закладів професійної освіти; забезпечення доступності освітніх послуг для осіб з особливими освітніми потребами; облаштування укриттів у закладах освіти; розширення переліку освітніх послуг для дорослого населення.	Професійна освіта є популярною та затребуваною серед молоді та дорослого населення.
	4.2. Підвищено конкурентоспроможність випускників закладів професійної освіти відповідно до потреб ринку праці.	Розширення програм дуальної форми здобуття освіти; збільшення обсягів виробничого навчання та виробничої практики; залучення роботодавців до розроблення та оновлення освітніх програм; стимулювання участі представників бізнесу в оновленні матеріально-технічної бази; формування регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до потреб ринку праці; розширення програм перепідготовки дорослого населення; розвиток «м'яких» навичок та підприємницьких компетентностей.	Випускники закладів професійної освіти мають компетентності, що відповідають сучасним вимогам ринку праці.

Стратегічна ціль	Операційна ціль	Завдання	Очікувані результати
	4.3. Мережа та інфраструктура закладів професійної освіти модернізовані відповідно до нових освітніх потреб.	Ремонт приміщень закладів освіти; облаштування сучасних освітніх просторів та майстерень; підвищення кваліфікації педагогічних працівників за участю роботодавців; створення безбар'єрного доступу до інфраструктури закладів освіти; реалізація інформаційних кампаній щодо залучення до професійної освіти осіб з інвалідністю, ветеранів та внутрішньо переміщених осіб.	Заклади професійної освіти мають сучасну матеріально-технічну базу та доступну інфраструктуру.
5. Сучасна та інноваційна фахова передвища освіта формує конкурентоздатних фахівців у середовищі з пріоритетними принципами академічної свободи, студентоцентризму та освітньої мобільності.	5.1. Формування ефективної мережі сучасних фахових коледжів.	Завершення процесу передачі закладів освіти до комунальної власності; оптимізація мережі коледжів відповідно до потреб ринку праці; відновлення пошкоджених закладів освіти; забезпечення доступу до якісної фахової передвищої освіти; модернізація матеріально-технічної бази; цифровізація освітнього процесу.	Сформована ефективна мережа закладів фахової передвищої освіти.
	5.2. Підготовка конкурентоспроможного фахівця з урахуванням потреб ринку праці.	Створення умов для формування професійно-особистісних компетентностей; налагодження взаємодії закладів освіти з роботодавцями; розвиток дуальної освіти; створення внутрішньої системи забезпечення якості освіти; сприяння розвитку академічної свободи та студентоцентризму.	Випускники коледжів є конкурентоспроможними фахівцями на ринку праці.
	5.3. Забезпечення органічного поєднання теоретичної, практичної та інноваційної складових освіти.	Розвиток інноваційної та навчально-методичної діяльності; удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення; осучаснення змісту підготовки фахівців; застосування інноваційних методів навчання; підвищення кваліфікації педагогічних працівників.	Освітній процес поєднує теоретичну підготовку, практичні навички та інноваційні підходи до навчання.

Таким чином, визначені Стратегією відновлення та розвитку освіти Чернігівської області на 2025-2029 роки стратегічні та операційні цілі, завдання і очікувані результати формують комплексну модель розвитку освітньої системи регіону. Їх реалізація спрямована на забезпечення доступності, якості та безпечності освітніх послуг на всіх рівнях освіти, а також на адаптацію освітньої інфраструктури до сучасних соціально-економічних і безпекових викликів.

У 2025 році в закладах освіти Чернігівської області розпочато практичну реалізацію заходів, передбачених Стратегією відновлення та розвитку освіти Чернігівської області на 2025–2029 роки.

Зокрема, у межах організаційного забезпечення реалізації Стратегії здійснювалися:

- створення моніторингових груп;
- формування проєктних команд;
- розроблення індикаторів оцінювання ефективності виконання заходів;
- запуск локальних проєктів розвитку;
- проведення проміжного моніторингу реалізації стратегічних завдань.

Упродовж 2025 року в закладах освіти області також проводилися заходи з моніторингу та оцінювання результатів реалізації Стратегії, а саме:

- звітні конференції;
- консультативні зустрічі;
- оцінювання проміжних результатів виконання;
- узгодження планів реалізації заходів на 2025 рік.

Практичне впровадження окремих елементів Стратегії підтверджується інформаційними матеріалами закладів освіти області.

Так, Чернігівський ліцей №1 провів звітну конференцію щодо реалізації Стратегії розвитку на 2025–2029 роки, під час якої були представлені результати реалізації окремих проєктів та презентовано нові ініціативи розвитку.

Чернігівська гімназія №34 повідомила про створення моніторингової групи та проєктних команд для реалізації Стратегії, а також про визначення індикаторів оцінювання ефективності виконання стратегічних заходів.

Таким чином, у 2025 році в області розпочато формування організаційної та моніторингової системи забезпечення реалізації Стратегії, що стало основою для подальшого впровадження її пріоритетних напрямів.

Водночас слід зауважити, що на офіційному вебсайті обласної військової адміністрації відсутній зведений звіт про стан реалізації Стратегії у 2025 році.

З огляду на викладене, з метою забезпечення належного доступу громадськості до інформації про стан виконання Стратегії, результати реалізації запланованих заходів, а також рівень досягнення передбачених показників ефективності, вважаємо за необхідне оприлюднення відповідного зведеного звіту на офіційних інформаційних ресурсах обласної військової адміністрації.

Крім того, доцільним є забезпечення регулярного оновлення інформації щодо ходу реалізації Стратегії протягом строку її виконання, у тому числі шляхом оприлюднення проміжних результатів виконання, аналітичних матеріалів та інформації про реалізацію окремих проєктів і заходів.

3. ПРОГРАМНА ДІЯЛЬНІСТЬ.

3.1. Реалізація права освіти.

Реалізація права дітей на здобуття освіти у Чернігівській області забезпечується розгалуженою мережею закладів освіти, до складу якої входять заклади дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти.

Дошкільна освіта.

Мережа закладів дошкільної освіти у 2024–2025 навчальному році становила 388 закладів, у яких виховувалося 17 573 дитини, з них 87 дошкільних підрозділів.

У 2025–2026 навчальному році мережа скоротилася до 372 закладів, у яких виховувалося 16 189 дітей, з них 81 дошкільний підрозділ.

Таким чином, протягом року кількість закладів дошкільної освіти зменшилася на 16 одиниць, а кількість дітей - на 1 384 особи.

За інформацією органів управління освітою органів місцевого самоврядування, у закладах дошкільної освіти застосовуються різні форми організації освітнього процесу.

Станом на 1 січня 2025 року:

- очна форма - 257 ЗДО (66 %);
- дистанційна - 13 ЗДО (3 %);
- змішаний формат - 50 ЗДО (13 %);
- простій / призупинення - 68 ЗДО (18 %).

Станом на 1 січня 2026 року:

- очна форма - 292 ЗДО (78,5 %);
- дистанційна - 13 ЗДО (3,5 %);
- змішаний формат - 11 ЗДО (3 %);
- простій / призупинення - 56 ЗДО (15 %).

Збільшення частки закладів, що працюють у очному форматі, свідчить про поступове відновлення освітнього процесу в умовах воєнного стану.

За інформацією органів управління освітою органів місцевого самоврядування, у 2025-2026 роках черги на зарахування до закладів дошкільної освіти в області відсутні.

У 2024–2025 навчальному році на 100 місцях виховувалося 70 дітей, а у 2025-2026 навчальному році - 68 дітей, що свідчить про наявність резерву місць у дошкільних закладах.

Загальна середня освіта.

Мережа закладів загальної середньої освіти у 2024-2025 навчальному році становила 377 закладів, у яких навчалося 86 563 учні, з них:

- I ступеня - 8 закладів;
- I-II ступенів - 125 закладів;
- I-III ступенів - 236 закладів;
- спеціальні заклади загальної середньої освіти - 8 закладів.

У 2025-2026 навчальному році мережа скоротилася до 323 закладів, у яких навчалося 82 349 учнів, з них:

- I ступеня - 6 закладів;
- I-II ступенів - 93 заклади;
- I-III ступенів - 216 закладів;
- спеціальні заклади загальної середньої освіти - 8 закладів.

Таким чином, кількість закладів загальної середньої освіти зменшилася на 54 одиниці, а контингент учнів на 4 214 осіб.

За інформацією органів управління освітою органів місцевого самоврядування, у закладах загальної середньої освіти використовуються різні форми організації освітнього процесу.

Станом на 1 січня 2025 року:

- очна форма - 212 ЗЗСО (56 %);
- дистанційна - 30 ЗЗСО (8 %);
- змішаний формат - 135 ЗЗСО (36 %).

Станом на 1 січня 2026 року:

- очна форма - 238 ЗЗСО (74 %);
- дистанційна - 16 ЗЗСО (5 %);
- змішаний формат - 69 ЗЗСО (21 %).

Зростання частки закладів, що працюють в очному форматі, свідчить про поступову стабілізацію освітнього процесу та адаптацію закладів освіти до безпекових умов.

Позашкільна освіта.

Мережа закладів позашкільної освіти у 2024-2025 навчальному році становила 59 закладів, у яких навчалося 25 227 вихованців.

У 2025-2026 навчальному році мережа скоротилася до 54 закладів, у яких навчалося 22 229 вихованців.

Форми організації освітнього процесу у закладах позашкільної освіти:

Станом на 1 січня 2025 року:

- очна форма - 38 ЗПО (64,4 %);
- дистанційна - 2 ЗПО (3,4 %);
- змішаний формат - 19 ЗПО (32,2 %).

Станом на 1 січня 2026 року:

- очна форма - 39 ЗПО (72 %);
- дистанційна - 2 ЗПО (4 %);
- змішаний формат - 12 ЗПО (22 %);
- призупинення діяльності - 1 ЗПО (2 %).

Збільшення частки закладів позашкільної освіти, що працюють в очному форматі, також свідчить про поступове відновлення повноцінної освітньої діяльності у сфері позашкільної освіти.

З метою забезпечення рівного доступу до освіти в області організовано систему підвезення учнів до закладів освіти. Зокрема, майже 11,3 тис. учнів (100%), які проживають поза межами пішохідної доступності, забезпечені організованим підвезенням до місць навчання та у зворотному напрямку.

Підвезення здійснюється з 838 населених пунктів за 415 маршрутами, для чого задіяно 397 шкільних автобусів.

Рівний доступ до освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) забезпечується у закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Станом на 1 січня 2025 року у системі дошкільної освіти:

- у 96 закладах дошкільної освіти функціонувала 261 інклюзивна група;
- у них виховувалося 455 дітей з особливими освітніми потребами;
- освітній процес забезпечували 250 асистентів вихователя;
- соціальну послугу супроводу під час інклюзивного навчання здійснювали 2 асистенти дитини.

У системі загальної середньої освіти:

- у 210 закладах загальної середньої освіти функціонувало 806 інклюзивних класів;
- освітні послуги отримували 1111 учнів з особливими освітніми потребами;
- освітній процес забезпечували 819 асистентів учителя;
- соціальний супровід під час інклюзивного навчання здійснювали 11 асистентів дитини.

Для підвезення дітей з особливими освітніми потребами використовувалося 34 спеціальні шкільні автобуси, обладнані місцями для осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення.

Організованим підвезенням були забезпечені всі учні з особливими освітніми потребами, які цього потребували.

Станом на 1 січня 2026 року у системі дошкільної освіти:

- у 108 закладах дошкільної освіти функціонувало 307 інклюзивних груп;
- у них виховувалося 515 дітей з особливими освітніми потребами;
- освітній процес забезпечували 301 асистент вихователя;
- соціальну послугу супроводу здійснювали 2 асистенти дитини.

У системі загальної середньої освіти:

- у 215 закладах загальної середньої освіти діяло 908 інклюзивних класів;
- освітні послуги отримували 1252 учні з особливими освітніми потребами;
- освітній процес забезпечували 920 асистентів учителя;
- соціальний супровід здійснювали 12 асистентів учня.

Для підвезення учнів з особливими освітніми потребами використовувалося 49 спеціальних шкільних автобусів, обладнаних для перевезення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

Для кожного здобувача освіти з особливими освітніми потребами командою психолого-педагогічного супроводу, за участі батьків, розробляється індивідуальна програма розвитку, а також забезпечується системний психолого-педагогічний супровід.

З метою визначення потреб дітей та забезпечення їх комплексної підтримки в області функціонує 16 інклюзивно-ресурсних центрів та 1 філія інклюзивно-ресурсного центру.

Крім того, організовано діяльність ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, який забезпечує методичний супровід роботи інклюзивно-ресурсних центрів.

У закладах освіти області створюються належні умови для організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, у закладах загальної середньої освіти, де функціонують інклюзивні класи, облаштовано:

- 95 ресурсних кімнат;
- 25 медіатек;
- 15 сенсорних кімнат.

Ці простори забезпечують спеціально організоване освітнє середовище, спрямоване на гармонійний емоційний, психічний та фізичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами. Важливим напрямом розвитку освітньої інфраструктури є також забезпечення архітектурної доступності закладів освіти. Зокрема, входи до будівель обладнані пандусами та поручнями відповідно до державних будівельних норм, встановлено кнопки виклику персоналу, облаштовано підймальні платформи, переобладнано санітарні кімнати та нанесено контрастні обмежувальні смуги на сходах.

Забезпечення можливості реалізації права дитини на освіту в Чернігівській області здійснюється на основі низки регіональних програмних документів, спрямованих на розвиток освітньої інфраструктури, підвищення якості освітніх послуг та створення безпечного освітнього середовища.

Одним із ключових програмних документів є Обласна програма реалізації Стратегії реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 24 січня 2024 року №37.

Програма спрямована на формування в області ефективної системи забезпечення здобувачів освіти якісним, безпечним та збалансованим харчуванням відповідно

до сучасних державних стандартів. Вона передбачає модернізацію харчоблоків закладів освіти, впровадження нових підходів до організації шкільного харчування, а також удосконалення механізмів фінансування харчування учнів.

Серед основних завдань програми:

- залучення державної субвенції для забезпечення безкоштовним харчуванням учнів;
- удосконалення нормативно-правових механізмів фінансування харчування дітей пільгових категорій;
- залучення міжнародної технічної допомоги та партнерських ресурсів для розвитку системи шкільного харчування.

У межах реалізації заходів Стратегії реформування системи шкільного харчування для Чернігівської області було залучено державну субвенцію на забезпечення безкоштовним харчуванням учнів закладів загальної середньої освіти. Загальний обсяг субвенції у 2025 році становив 356,4 млн грн, що дало можливість організувати харчування учнів 1–11 (12) класів у закладах освіти області.

Крім того, здійснювалася співпраця з міжнародними організаціями, зокрема з Всесвітньою продовольчою програмою ООН, що дозволило розширити охоплення закладів освіти програмами підтримки харчування. У 2024-2025 навчальному році учасниками цієї програми стали 215 закладів загальної середньої освіти у 47 територіальних громадах області, де було організовано співфінансування гарячих обідів для учнів початкових класів.

З метою модернізації інфраструктури шкільного харчування проводилася робота щодо підготовки та реалізації інвестиційних проєктів. За результатами аналізу потреб у системі DREAM було сформовано 11 проєктних заявок, із яких 6 нових проєктів та 6 перехідних проєктів 2024 року були визначені такими, що мають достатній рівень готовності для реалізації.

У 2025 році завершено капітальний ремонт харчоблоків у 4 закладах освіти загальною вартістю 40,7 млн грн. Станом на 1 січня 2026 року використано 46,8 млн грн державної субвенції (41 % від передбаченого обсягу) та 13,1 млн грн коштів місцевих бюджетів (39 % співфінансування).

Важливим напрямом реалізації програми стало також підвищення кадрового потенціалу системи організації шкільного харчування. Упродовж року:

- проведено 13 вебінарів та надано 1899 консультацій щодо впровадження системи безпечності харчування на принципах НАССР;
- на базі трьох закладів професійної освіти області 146 кухарів із 30 територіальних громад підвищили кваліфікацію;
- ще 87 кухарів із 20 громад пройшли спеціалізовані курси з технологій приготування дитячого харчування;
- 62 директори закладів загальної середньої освіти та 271 педагогічний працівник були охоплені програмами підвищення кваліфікації щодо організації шкільного харчування та формування культури здорового харчування серед учнів.

Реалізація програмних заходів сприяла також покращенню організації харчування безпосередньо у закладах освіти. Станом на 2025 рік у 300 закладах загальної середньої освіти області впроваджено систему управління безпечністю харчових продуктів НАССР.

У результаті реалізації програми кількість учнів, охоплених гарячим харчуванням, зросла з 50,8 тис. до 67,8 тис. осіб, що свідчить про суттєве розширення доступу дітей до якісного та збалансованого харчування.

Крім того, у межах інформаційно-просвітницької діяльності проводилися заходи щодо популяризації здорового харчування серед учнів та педагогічних працівників. Зокрема, реалізовано обласний освітній проєкт «Healthy food: здоровим бути здорово!», організовано серію кулінарних майстер-класів та інформаційних кампаній, у межах яких відбулося 8 виступів на телебаченні, 31 виступ на радіо та опубліковано 12 тематичних статей.

Важливим елементом забезпечення права дітей на освіту є реалізація регіональних програм, спрямованих на створення належних умов для навчання, проживання та виховання здобувачів освіти. Однією з таких програм є Обласна програма забезпечення речовим майном вихованців Чернігівського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою на 2021–2027 роки, затверджена рішенням двадцять четвертої сесії Чернігівської обласної ради сьомого скликання від 1 липня 2020 року № 32-24/VII.

Програма спрямована на створення належних умов для навчання та проживання ліцеїстів, а також на підтримку розвитку системи військово-патріотичного виховання молоді. Її реалізація передбачає забезпечення вихованців ліцею необхідним речовим майном, зокрема військовою формою одягу, взуттям, білизною, спортивним одягом та іншим спорядженням, що є важливою складовою організації освітнього процесу в закладі інтернатного типу.

Основною метою програми є підвищення престижу військової служби, формування у здобувачів освіти практичних знань і навичок з військової підготовки, а також сприяння їхній військово-професійній орієнтації та підготовці до вступу у військові та інші заклади вищої освіти.

Загальний обсяг фінансування програми на період її реалізації становить 31,8 млн грн, з яких 28,4 млн грн передбачено за рахунок коштів обласного бюджету, а 3,35 млн грн - з інших джерел фінансування.

У 2025 році в межах реалізації зазначеної програми було забезпечено повне фінансування запланованих заходів та їх фактичне виконання. Загальний обсяг фінансування становив 1 908,37 тис. грн, з яких:

- 1 624,32 тис. грн – кошти обласного бюджету;
- 284,05 тис. грн – позабюджетні кошти.

У результаті реалізації заходів програми 309 вихованців ліцею були забезпечені необхідним речовим майном, зокрема елементами військової форми, взуттям, спортивним одягом, білизною та іншим спорядженням. Середні витрати на забезпечення одного ліцеїста становили 7,34 тис. грн, при цьому рівень забезпечення вихованців речовим майном становив 100 %.

З огляду на вищезазначене, реалізація програмних заходів сприяла покращенню матеріально-технічної бази закладів освіти, модернізації інфраструктури шкільного харчування, розширенню охоплення учнів якісним гарячим харчуванням, а також забезпеченню належних умов проживання та навчання вихованців військового ліцею. Водночас результати реалізації програм свідчать про необхідність подальшого розвитку освітньої інфраструктури, посилення міжвідомчої взаємодії та розширення фінансових можливостей для впровадження інноваційних освітніх та соціальних ініціатив.

З метою підвищення ефективності реалізації регіональних програм у сфері забезпечення права дітей на освіту доцільно:

- продовжити модернізацію інфраструктури закладів освіти, зокрема харчоблоків, із залученням державних субвенцій, місцевих бюджетів та міжнародної технічної допомоги;
- розширити охоплення учнів програмами якісного та безпечного харчування, з урахуванням сучасних стандартів та потреб дітей різних вікових категорій;
- посилити кадрову підготовку працівників системи шкільного харчування, зокрема через підвищення кваліфікації кухарів, керівників закладів освіти та педагогічних працівників;
- забезпечити стабільне фінансування програм підтримки спеціалізованих закладів освіти, зокрема військово-патріотичних ліцеїв, для створення належних умов навчання та виховання учнів;
- розширити співпрацю з міжнародними організаціями та донорами, що дозволить залучити додаткові ресурси для розвитку освітньої інфраструктури та реалізації соціальних програм для дітей;
- посилити інформаційно-просвітницьку діяльність щодо формування культури здорового харчування та популяризації військово-патріотичного виховання серед молоді.

3.2. Соціальний захист дітей.

Ключовим програмним документом у сфері соціального захисту дітей у Чернігівській області є Програма попередження дитячої безпритульності та бездоглядності, розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на 2022-2026 роки, затверджена рішенням шостої сесії Чернігівської обласної ради восьмого скликання від 22 жовтня 2021 року № 3-6/VIII.

Програма спрямована на комплексне реагування на проблеми соціального сирітства, дитячої бездоглядності та порушення прав дітей, а також на створення умов для виховання дітей у сімейному середовищі.

Серед основних напрямів реалізації програми:

- профілактика дитячої бездоглядності та безпритульності;
- розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- підвищення професійної спроможності працівників служб у справах дітей;
- посилення міжвідомчої координації суб'єктів системи захисту прав дітей;
- підвищення рівня обізнаності населення щодо прав дітей та можливостей сімейного влаштування дітей;

- соціальна підтримка дітей із соціально вразливих категорій та сприяння їх соціальній інтеграції.

Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів обласного бюджету. Загальний обсяг фінансування на період її реалізації становить 2 млн. грн., із щорічним фінансуванням на рівні близько 400 тис. грн.

Очікуваними результатами реалізації Програми є підвищення рівня охоплення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сімейними формами виховання, розвиток патронатних сімей, посилення профілактики соціального сирітства, а також підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії у сфері захисту прав дітей. У довгостроковій перспективі реалізація заходів Програми має сприяти формуванню в області більш стійкої системи підтримки сімей з дітьми та забезпеченню реалізації права кожної дитини на виховання у сімейному середовищі.

У 2025 році в межах реалізації Програми здійснювалися заходи профілактичного, організаційного та інформаційно-просвітницького характеру:

- проведено 1391 профілактичний рейд «Вокзал» та «Діти вулиці», під час яких виявлено 201 дитину, що потребувала втручання відповідних служб;
- обстежено умови проживання та виховання дітей у 3172 сім'ях;
- ініційовано притягнення до відповідальності 352 батьків за неналежне виконання батьківських обов'язків.

У результаті проведеної роботи 54 дітей було вилучено із сімей, у яких існувала загроза їх життю чи здоров'ю, з яких:

- 12 дітей влаштовано до центрів соціально-психологічної реабілітації або сімей патронатних вихователів;
- 27 дітей направлено до закладів охорони здоров'я;
- 13 дітей повернуто до сімей після усунення загроз;
- 2 дітей направлено до навчальних закладів.

Важливим інструментом координації діяльності суб'єктів системи захисту прав дітей також є Єдина інформаційно-аналітична система «Діти». Станом на 1 січня 2026 року до системи підключено користувачів регіонального рівня, 5 районних державних адміністрацій та 57 територіальних громад, що забезпечує системний облік дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та підвищує ефективність міжвідомчої взаємодії.

За інформацією Служби у справах дітей Чернігівської обласної військової адміністрації, на обліку в області перебуває 1770 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, переважна більшість з них – 1157 – під опікою. Минулоріч у сімейні форми виховання в області влаштовано 338 дітей, що на 25,2% перевищило кількість дітей, які за цей період залишились без батьків.

З початку року в родинях знайшли прихисток 79 дітей (12 – усиновлено, 43 – взято під опіку та піклування, 17 – у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, 7 – повернуто біологічним батькам), за межами сім'ї залишилось 69 дітей.

Незважаючи на це, обласний показник охоплення сімейними формами виховання становить 89,8%, що на 1,8% менше загальноукраїнського значення.

Разом з тим збільшилась кількість дітей, які отримали статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (за перший квартал 2025 року – 50 дітей, цього річ – 69).

Впродовж минулого та поточного років в Чернігівщині створено 2 дитячі будинки сімейного типу та 23 прийомні сім'ї, натомість припинили функціонування 7 ДБСТ та 36 ПС. Зазначені тенденції свідчать про необхідність підвищення якості надання соціального супроводу родинам для запобігання втрати ними виховного потенціалу, професійного вигорання, розвитку послуг відпочинку для осіб, які виховують дітей цієї категорії.

Водночас, основним питанням є профілактична робота та відповідні соціальні послуги родинам з дітьми в кожній громаді для запобігання виникнення в них ситуацій, що можуть призвести до втрати дітьми батьківського піклування через неспроможність батьків виконувати батьківські обов'язки.

Забезпечення захисту прав дітей з числа внутрішньо переміщених осіб у Чернігівській області здійснюється в межах Програми підтримки внутрішньо переміщених осіб у Чернігівській області на 2025-2026 роки, затвердженої розпорядженням Чернігівської обласної військової адміністрації від 27 листопада 2024 року № 934.

Програма передбачає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення базових соціальних прав внутрішньо переміщених осіб, у тому числі дітей. Зокрема, документом передбачено забезпечення права на освіту дітей із числа внутрішньо переміщених осіб, соціальну підтримку сімей з дітьми, доступ до медичних та психологічних послуг, а також реалізацію заходів, спрямованих на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади області.

Реалізація зазначених заходів спрямована на подолання наслідків вимушеного переміщення, зменшення соціальної вразливості сімей з дітьми та забезпечення дотримання принципу найкращих інтересів дитини, що відповідає основним положенням державної політики у сфері захисту прав дітей.

Аналіз реалізації регіональних програм у сфері соціального захисту дітей свідчить, що в Чернігівській області сформовано систему програмної підтримки, спрямовану на профілактику соціального сирітства, розвиток сімейних форм виховання дітей та забезпечення базових соціальних прав дітей із соціально вразливих категорій, зокрема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей з числа внутрішньо переміщених осіб. Реалізація відповідних програмних заходів дозволяє здійснювати профілактичну роботу з сім'ями, забезпечувати міжвідомчу координацію суб'єктів системи захисту прав дітей, а також організовувати комплексну підтримку дітей та сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Водночас аналіз змісту програмних документів свідчить про необхідність подальшого посилення системності заходів, спрямованих безпосередньо на захист прав дітей, зокрема дітей з числа внутрішньо переміщених осіб, а також розширення механізмів міжвідомчої взаємодії та соціальної підтримки сімей з дітьми.

З метою підвищення ефективності реалізації регіональної політики у сфері соціального захисту дітей доцільно:

- посилити розвиток сімейних форм виховання дітей, зокрема шляхом роз-

ширення мережі прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та патронатних сімей;

- підвищити ефективність профілактики соціального сирітства, зокрема через розширення соціальних послуг для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- посилити міжвідомчу координацію суб'єктів системи захисту прав дітей, зокрема служб у справах дітей, соціальних служб, органів освіти, охорони здоров'я та правоохоронних органів;
- розробити окремі програмні заходи, спрямовані на підтримку дітей з числа внутрішньо переміщених осіб, зокрема у сфері психологічної підтримки, соціальної інтеграції та освітньої адаптації;
- удосконалити систему моніторингу та обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, із використанням інформаційно-аналітичних систем;
- розширити інформаційно-просвітницьку роботу щодо захисту прав дітей та можливостей сімейного влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

3.3. Забезпечення права дітей на охорону здоров'я

Медична допомога дітям у територіальних громадах Чернігівської області організована за багаторівневим принципом та надається на первинному, спеціалізованому та екстреному рівнях.

Первинну медичну допомогу забезпечують центри первинної медико-санітарної допомоги, амбулаторії загальної практики - сімейної медицини та лікарі-педіатри. На цьому рівні здійснюється медичне спостереження за станом здоров'я дітей, проведення профілактичних медичних оглядів, вакцинація відповідно до Календаря щеплень, диспансерне спостереження за дітьми з хронічними захворюваннями, а також направлення пацієнтів до лікарів-спеціалістів за медичними показаннями.

Спеціалізована медична допомога надається у консультативно-діагностичних підрозділах та стаціонарних відділеннях медичних закладів області дитячими лікарями відповідного профілю. Екстрену медичну допомогу забезпечують бригади екстреної медичної допомоги, які здійснюють цілодобове реагування на виклики та, у разі необхідності, госпіталізацію дітей до профільних медичних відділень.

З метою підвищення доступності медичних послуг, зокрема для дітей, які проживають у віддалених населених пунктах, застосовуються додаткові організаційні форми роботи, зокрема телемедичні консультації та виїзди мобільних медичних бригад. У 2025 році мобільними бригадами було здійснено 37 виїздів до віддалених населених пунктів області, під час яких медичні консультації отримали 4866 осіб, у тому числі 57 дітей. Крім того, фахівці Чернігівської обласної дитячої лікарні проводили виїзні консультації у спеціалізованих закладах, де було оглянуто 182 дитини.

У медичних закладах області організовано проведення профілактичних медичних оглядів, диспансерного спостереження за дітьми з хронічними захворюваннями та імунопрофілактику відповідно до Календаря профілактичних щеплень. Також здійснюється раннє виявлення патологій, зокрема через проведення

неонатального скринінгу та інших лабораторних і інструментальних досліджень.

Станом на початок 2026 року під медичним наглядом закладів охорони здоров'я перебуває 128 094 дитини, з яких 3142 — діти віком до одного року.

Реабілітаційна та психосоціальна допомога дітям надається у Чернігівській обласній дитячій лікарні та Обласному центрі медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям. Реабілітаційні послуги отримують діти з інвалідністю, хронічними захворюваннями, діти, які постраждали внаслідок збройної агресії, а також діти з числа внутрішньо переміщених осіб.

Крім того, з 2025 року в області функціонує Центр ментального здоров'я, де надається психіатрична та психологічна допомога дітям і підліткам. Протягом року у центрі було надано понад 800 психологічних та медичних послуг.

За інформацією територіальних громад діти отримують медичну допомогу переважно через мережу центрів первинної медико-санітарної допомоги, амбулаторій та фельдшерсько-акушерських пунктів:

- Сухополов'янська територіальна громада - первинною медичною допомогою охоплено 3348 дітей. Медичні послуги надаються у формі амбулаторних прийомів, дистанційних консультацій (телефоном та онлайн), а також виїздів лікарів за місцем проживання пацієнтів.
- Добрянська територіальна громада - медичними послугами охоплено 506 дітей. У громаді функціонують 6 фельдшерсько-акушерських пунктів, амбулаторія загальної практики – сімейної медицини та пункт екстреної медичної допомоги. Для дітей регулярно організовуються виїзди лікаря-педіатра.
- Ріпкинська, Любецька та Добрянська громади обслуговуються КНП «ЦПМСД «Здорова родина» та Ріпкинською центральною лікарнею. Медичною допомогою охоплено 2398 дітей, при цьому всі діти мають укладені декларації з лікарями первинної ланки. У віддалених населених пунктах регулярно проводяться виїзди сімейних лікарів та педіатрів.
- Ніжинська територіальна громада - первинною медичною допомогою охоплено 10 104 дітей, з яких 5639 обслуговуються лікарями-педіатрами, а 3900 - сімейними лікарями. У 2025 році проведено 8875 профілактичних медичних оглядів дітей, а рівень охоплення вакцинацією за основними видами щеплень становив 95-100 %.
- Мринська територіальна громада - медичними послугами охоплено близько 500 дітей, яким надається первинна, спеціалізована та екстрена медична допомога через відповідні заклади охорони здоров'я.
- Місто Прилуки - спеціалізована медична допомога дітям надається міською дитячою лікарнею, де задекларовано 5804 дітей, які отримують первинну та спеціалізовану медичну допомогу, включаючи профілактичні огляди, лабораторні дослідження та консультації лікарів вузьких спеціальностей.

Результати аналізу інформації від територіальних громад показують, що доступність медичних послуг значною мірою залежить від ресурсів конкретної громади, транспортної доступності та наявності лікарів-спеціалістів. У сільських громадах ключову роль відіграють мобільні медичні бригади та виїзди лікарів, що дозволяє забезпечувати базові медичні послуги дітям навіть у віддалених населених пунктах.

Починаючи з травня 2022 року, у зв'язку з наслідками збройної агресії Російської Федерації проти України, мобілізацією частини медичних працівників до лав Збройних Сил України, міграційними процесами та пошкодженням окремих закладів охорони здоров'я, у Чернігівській області спостерігається зростання потреби у лікарях-спеціалістах, зокрема у сфері педіатрії.

Станом на сьогодні рівень укомплектованості лікарями-педіатрами у закладах охорони здоров'я області становить близько 75 %, а вузькими дитячими спеціалістами - 66 %, що свідчить про наявність суттєвого кадрового дефіциту. Загальна нестача дитячих спеціалістів в області становить 118 лікарів, що особливо відчутно у закладах охорони здоров'я сільських територіальних громад, де доступність спеціалізованої медичної допомоги є більш обмеженою.

З метою покращення кадрової ситуації у більшості територіальних громад області впроваджуються програми місцевого стимулювання медичних працівників. Такі програми передбачають забезпечення лікарів житлом, надання одноразової грошової допомоги (підйомних), встановлення щомісячних доплат, компенсацію витрат на проїзд та інші соціальні гарантії. Реалізація зазначених заходів спрямована на підвищення мотивації медичних працівників до роботи у територіальних громадах області та поступове зменшення кадрового дефіциту у сфері дитячої медицини.

Базовим програмним документом у сфері охорони здоров'я в Чернігівській області є Обласна програма розвитку, підтримки комунальних закладів охорони здоров'я Чернігівської обласної ради та покращання надання населенню медичних послуг на 2022-2025 роки, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 17 серпня 2023 року № 555.

Програма спрямована на забезпечення доступності та підвищення якості медичної допомоги для населення області, у тому числі для дітей, шляхом підтримки функціонування комунальних закладів охорони здоров'я, модернізації їх матеріально-технічної бази та розвитку системи медичного обслуговування. Загальний обсяг фінансових ресурсів, передбачених на реалізацію програми, становить 915,55 млн грн, основним джерелом фінансування яких є кошти обласного бюджету.

Хоча програма має загальносистемний характер, у ній передбачено окремі заходи, спрямовані на забезпечення реалізації прав дітей на охорону здоров'я:

- забезпечення належного функціонування обласного будинку дитини, де перебувають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування;
- забезпечення лікувальним харчуванням дітей, хворих на фенілкетонурію;
- забезпечення адаптованими молочними сумішами дітей першого року життя, народжених ВІЛ-інфікованими матерями;
- реалізацію заходів із профілактики захворювань, закупівлю медичних матеріалів та обладнання для закладів охорони здоров'я.

Важливим компонентом програми є також підтримка функціонування обласних медичних закладів та оновлення їх матеріально-технічної бази, що опосередковано впливає на доступність та якість медичної допомоги дітям.

Звіти про виконання програми свідчать, що у 2025 році частина заходів, спрямованих на підтримку дітей, була реалізована на практиці:

- 19 дітей, хворих на фенілкетонурію, забезпечено спеціалізованим лікувальним харчуванням на суму 4497,5 тис. грн;
- діти, народжені ВІЛ-інфікованими матерями, отримали адаптовані молочні суміші на суму 487,2 тис. грн;
- у системі обласних медичних закладів продовжував функціонувати Прилуцький обласний будинок дитини «Надія», де перебували діти, зокрема діти з інвалідністю та діти-сироти;
- у межах програми здійснювалися закупівлі медичного обладнання та матеріалів для закладів охорони здоров'я, у тому числі для Чернігівської обласної дитячої лікарні.

На період 2026-2028 років розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 09 грудня 2025 року №1378 затверджено Обласну програму розвитку, підтримки закладів охорони здоров'я, що належать до спільної власності територіальних громад Чернігівської області, та надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений Програмою державних гарантій медичного обслуговування населення.

Програма спрямована на підтримку функціонування регіональної системи охорони здоров'я, зміцнення матеріально-технічної бази медичних закладів, забезпечення доступності медичної допомоги для населення та компенсацію витрат на медичні послуги, які не покриваються Програмою медичних гарантій.

У межах реалізації програми передбачено низку заходів, які прямо або опосередковано спрямовані на забезпечення реалізації права дітей на охорону здоров'я. Зокрема, програмою передбачено:

- забезпечення лікувальним харчуванням дітей, хворих на фенілкетонурію та глютарову ацидурію;
- забезпечення адаптованими молочними сумішами дітей першого року життя, народжених ВІЛ-інфікованими матерями;
- організацію цілодобового транспортування новонароджених із неонатальною патологією до спеціалізованих медичних закладів;
- розвиток системи медичної реабілітації та паліативної допомоги для дітей.

Крім того, програмою передбачено реалізацію заходів із оновлення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я, що має сприяти підвищенню доступності та якості медичних послуг для дітей та їхніх сімей, а також зміцненню спроможності регіональної системи охорони здоров'я забезпечувати комплексну медичну допомогу дітям.

Проведений аналіз стану організації медичної допомоги дітям у Чернігівській області свідчить, що система охорони здоров'я забезпечує надання медичних послуг дітям за багаторівневим принципом, який охоплює первинну, спеціалізовану та екстрену медичну допомогу. Функціонування мережі центрів первинної медико-санітарної допомоги, амбулаторій загальної практики – сімейної медицини, спеціалізованих медичних закладів, а також використання мобільних медичних бригад дозволяє забезпечувати доступ дітей до базових медичних послуг навіть у віддалених населених пунктах області.

Водночас аналіз інформації від територіальних громад свідчить про наявність низки системних викликів, зокрема кадрового дефіциту лікарів-педіатрів та

вузьких дитячих спеціалістів, що особливо відчутно у сільських громадах, а також залежності доступності медичної допомоги від ресурсної спроможності конкретної територіальної громади.

Реалізація обласних програм розвитку системи охорони здоров'я сприяє покращенню матеріально-технічної бази медичних закладів, забезпеченню лікувального харчування дітей із рідкісними захворюваннями, підтримці спеціалізованих медичних установ та розвитку реабілітаційних і паліативних послуг для дітей. Разом із тим, програмні документи переважно мають загальносистемний характер, а заходи щодо охорони здоров'я дітей інтегровані до загальної політики розвитку медичної галузі.

З метою підвищення ефективності системи медичного забезпечення дітей у Чернігівській області доцільно:

- посилити кадрову спроможність системи дитячої медицини, зокрема шляхом розширення програм стимулювання лікарів-педіатрів та вузьких дитячих спеціалістів для роботи у територіальних громадах;
- розширити використання мобільних медичних бригад, що дозволить покращити доступність спеціалізованої медичної допомоги для дітей, які проживають у віддалених населених пунктах;
- продовжити модернізацію матеріально-технічної бази медичних закладів, зокрема дитячих лікарень та центрів реабілітації;
- посилити розвиток системи реабілітаційної та психосоціальної допомоги дітям, особливо для дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії або мають хронічні захворювання;
- розглянути можливість формування окремого програмного напрямку, спрямованого безпосередньо на охорону здоров'я дітей в області;
- удосконалити систему міжвідомчої взаємодії між закладами охорони здоров'я, освітніми установами та соціальними службами для раннього виявлення проблем зі здоров'ям дітей та забезпечення комплексної підтримки сімей з дітьми.

3.4.Цивільний захист дітей.

Заходи цивільного захисту населення в Чернігівській області реалізуються відповідно до Плану основних заходів цивільного захисту населення, який щорічно затверджується начальником Чернігівської обласної військової адміністрації, Плану евакуації дітей, які проживають або зараховані на цілодобове перебування до закладів освіти обласного підпорядкування, розташованих на відстані менше ніж 100 км від державного кордону з Російською Федерацією та Республікою Білорусь (від 30.05.2024), а також Цільової соціальної програми розвитку цивільного захисту Чернігівської області, затвердженої рішенням обласної ради від 26.01.2021 №15-2/VIII.

В умовах прикордонного розташування області одним із ключових напрямів роботи органів влади є організація евакуаційних заходів та забезпечення безпеки дітей у прикордонних населених пунктах. Так, протягом 2025 року з населених пунктів, розташованих у 20-кілометровій зоні від державного кордону з Російською Федерацією, виїхало 295 дітей, а з початку 2026 року - ще 32 дитини.

Крім того, відповідно до рішення Ради оборони Чернігівської області, оформленого протоколом від 29.12.2025 №43, було прийнято рішення про проведення обов'язкової евакуації населення з населених пунктів, розташованих у 5-кілометровій прикордонній зоні. У межах реалізації цього рішення було евакуйовано 6 дітей разом із батьками.

Важливим напрямом забезпечення безпеки дітей є створення безпечних умов перебування у закладах освіти. Станом на сьогодні в області функціонує 785 закладів освіти, з яких 714 закладів (91%) забезпечені укриттями:

- 481 заклад має власні захисні споруди;
- 233 заклади використовують укриття інших установ на підставі відповідних договорів.

Водночас 342 заклади освіти мають укриття, додатково обладнані з урахуванням потреб маломобільних груп населення, що сприяє підвищенню рівня доступності та безпеки освітнього середовища.

У 2024-2025 роках для створення безпечних умов перебування дітей у закладах освіти Чернігівської області було спрямовано значні фінансові ресурси державного бюджету. Зокрема, на будівництво та облаштування захисних споруд у закладах освіти області виділено 458,24 млн грн додаткової дотації, які спрямовано на реалізацію відповідних проєктів.

Фінансування було використано для облаштування укриттів у низці закладів освіти:

- Комунальному закладі загальної середньої освіти I–III ступенів «Варвинський ліцей №1» Варвинської селищної ради;
- Прилуцькому ліцеї №13 імені Святителя Іоасафа Белгородського Прилуцької міської ради;
- Новгород-Сіверському ліцеї №1 Новгород-Сіверської міської ради;
- Чернігівській гімназії №2, №29 та №35 Чернігівської міської ради;
- державному професійно-технічному навчальному закладі «Сновське вище професійне училище лісового господарства»;
- Комунальному закладі «Чернігівське вище професійне училище» Чернігівської обласної ради.

Крім того, у 2025 році у межах реалізації державної політики щодо формування безпечного освітнього середовища місцевим бюджетам було спрямовано 169,8 млн грн субвенції з державного бюджету на реалізацію публічних інвестиційних проєктів із облаштування укриттів у закладах загальної середньої освіти.

Відповідні фінансові ресурси спрямовано на реалізацію проєктів у територіальних громадах області:

- Корюківській міській територіальній громаді;
- Талалаївській селищній територіальній громаді;
- Сновській міській територіальній громаді;
- Ніжинській міській територіальній громаді;
- Тупичівській сільській територіальній громаді;

- Бахмацькій міській територіальній громаді;
- Прилуцькій міській територіальній громаді.

Реалізація зазначених проєктів спрямована на розширення мережі захисних споруд у закладах освіти, підвищення рівня їхньої готовності до реагування на надзвичайні ситуації та забезпечення безпечного перебування дітей під час освітнього процесу.

Водночас, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2025 року №1393 «Деякі питання використання вільних залишків коштів місцевих бюджетів...» було здійснено перерозподіл частини додаткової дотації, яка утворилася за рахунок невикористаних залишків коштів місцевих бюджетів.

Перерозподілені кошти спрямовано на реалізацію додаткових проєктів із облаштування укриттів у таких закладах освіти:

- державному професійно-технічному навчальному закладі «Сновське вище професійне училище лісового господарства»;
- Михайло-Коцюбинському ліцеї Михайло-Коцюбинської селищної ради;
- Прилуцькій гімназії №2 Прилуцької міської ради;
- державному професійно-технічному навчальному закладі «Куликівський професійний аграрний ліцей».

Базовим програмним документом у сфері цивільного захисту на регіональному рівні є Цільова соціальна програма розвитку цивільного захисту Чернігівської області на 2021–2025 роки, затверджена рішенням Чернігівської обласної ради від 26 січня 2021 року №15-2/VIII. Програма розроблена з метою забезпечення захисту населення і територій області від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, а також забезпечення ефективного функціонування територіальної підсистеми Єдиної державної системи цивільного захисту.

Аналіз змісту зазначеної програми та звітів про її виконання свідчить, що документ має переважно інфраструктурний і техніко-організаційний характер. Основна увага у програмі приділяється розвитку системи реагування на надзвичайні ситуації, створенню та поповненню регіонального матеріального резерву, підтриманню систем оповіщення, розвитку рятувальних служб, захисту інформації та модернізації захисних споруд цивільного захисту.

Водночас питання безпеки дітей у надзвичайних ситуаціях не визначено як окремий напрям політики, а розглядається лише опосередковано у межах загальної системи цивільного захисту населення.

У 2025 році загальний обсяг фінансування програми становив 20 091,5 тис. грн, з яких фактично використано 9 657,3 тис. грн (48,1%). За рахунок цих коштів було поповнено регіональний матеріальний резерв, забезпечено функціонування системи оповіщення та здійснено ремонт однієї захисної споруди цивільного захисту.

З точки зору забезпечення безпеки дітей програмний документ має низку системних прогалин. По-перше, у програмі відсутні окремі заходи, спрямовані безпосередньо на захист дітей у надзвичайних ситуаціях, включаючи підготовку персоналу закладів освіти до дій під час надзвичайних ситуацій, організацію безпечної евакуації дітей або забезпечення психологічної підтримки дітей, які постраждали внаслідок кризових подій.

По-друге, програмою не передбачено системного моніторингу рівня безпеки дітей у закладах освіти чи дитячих установах, а також оцінки доступності захисних споруд для дітей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

По-третє, відсутні заходи, спрямовані на інформування дітей і батьків щодо правил поведінки під час надзвичайних ситуацій або інтеграцію елементів цивільного захисту до освітніх програм.

Продовженням попередньої програми є Цільова соціальна програма розвитку цивільного захисту Чернігівської області на 2026–2030 роки, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 05 грудня 2025 року №1371.

Аналіз нової програми показав, що попри збільшення фінансування та врахування умов воєнного стану вона не містить окремого фокусу на питаннях безпеки дітей у надзвичайних ситуаціях. Документ не передбачає спеціалізованих заходів щодо безпечної евакуації дітей, підготовки персоналу закладів освіти до дій під час надзвичайних ситуацій або організації психологічної підтримки дітей після кризових подій. Частково потреби дітей враховано лише через заходи, пов'язані з розвитком фонду захисних споруд та забезпеченням доступності укриттів для маломобільних груп населення.

На місцевому рівні реалізується комплекс організаційних заходів, спрямованих на підвищення готовності до реагування на надзвичайні ситуації. Зокрема, затверджуються плани евакуації населення та дітей, визначаються маршрути евакуації, пункти тимчасового розміщення, відповідальні посадові особи та алгоритми реагування у разі виникнення надзвичайних ситуацій воєнного або техногенного характеру.

Окрему увагу громади приділяють питанням безпеки дітей у закладах освіти. У більшості громад розроблено плани евакуації, проведено інструктажі для педагогічних працівників і учнів, організовано навчально-тренувальні евакуації, заняття з мінної безпеки та домедичної допомоги.

Наприклад, у Носівській міській територіальній громаді у 2025–2026 навчальному році проведено шість тренувальних евакуацій, у яких взяли участь 1876 осіб, включаючи дітей з інвалідністю. Подібні навчально-тренувальні заходи проводяться і в інших громадах у межах тижнів цивільного захисту, із залученням представників ДСНС, поліції та інших служб.

Одним із ключових елементів системи цивільного захисту на місцевому рівні є розвиток фонду захисних споруд. У більшості громад укриття облаштовуються безпосередньо у закладах освіти або використовуються укриття інших установ. Так, у Бобровицькій міській територіальній громаді функціонує 25 укриттів у закладах освіти, на облаштування та утримання яких у 2025 році спрямовано понад 6,6 млн грн. У Вертіївській громаді укриття облаштовані у всіх закладах освіти, а їх модернізація здійснювалася як за рахунок місцевого бюджету, так і за підтримки донорських організацій.

Разом з тим аналіз відповідей громад свідчить про нерівномірний рівень забезпеченості укриттями та інфраструктурою безпеки. Зокрема, у Сновській громаді частина закладів освіти не має власних укриттів і користується укриттями інших установ, що може ускладнювати оперативне реагування під

час сигналу повітряної тривоги. Окремі громади також зазначають проблеми з облаштуванням систем пожежної сигналізації, систем оповіщення або забезпеченням повної доступності укриттів для маломобільних груп населення.

Таким чином, на рівні територіальних громад сформовано базову систему цивільного захисту, що включає планування евакуаційних заходів, облаштування укриттів, проведення навчань і тренувань та інформування населення. Водночас наявні відмінності у рівні матеріально-технічного забезпечення та фінансових можливостях громад свідчать про необхідність подальшого посилення системи цивільного захисту, зокрема у частині забезпечення безпеки дітей в умовах воєнного стану.

Важливу роль у забезпеченні безпеки дітей в умовах воєнного стану відіграють підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), які здійснюють координацію, методичний супровід та практичну підготовку закладів освіти до реагування на надзвичайні ситуації. Діяльність служби охоплює як розвиток інфраструктури цивільного захисту, так і системну освітньо-просвітницьку роботу серед дітей та педагогічних працівників.

Зокрема, у 2025–2026 роках на території Чернігівської області здійснювалася робота з розширення фонду захисних споруд цивільного захисту. Було розглянуто 17 звернень щодо будівництва, реконструкції або капітального ремонту укриттів у закладах освіти, з яких 12 стосувалися нового будівництва протирадіаційних укриттів або споруд подвійного призначення.

Поряд із розвитком інфраструктури цивільного захисту важливим напрямом діяльності ДСНС є формування практичних навичок безпечної поведінки у дітей та учасників освітнього процесу. За інформацією Головного управління ДСНС у Чернігівській області, лише протягом 2025 року у закладах освіти проведено значну кількість навчально-тренувальних заходів:

- 441 тренування у закладах дошкільної освіти (охоплено 12 650 дітей);
- 659 тренувань у закладах загальної середньої освіти (58 992 учні);
- 54 тренування у закладах професійно-технічної освіти (4 780 учнів);
- 48 тренувань у закладах вищої освіти (4 912 студентів).

Крім того, спільно з підрозділами Національної поліції України проведено 63 спеціальні тренування з евакуації у разі нападу або загрози нападу на заклади освіти.

Таким чином, діяльність ДСНС спрямована не лише на розвиток інфраструктури цивільного захисту, але й на формування культури безпеки серед дітей та учасників освітнього процесу. Водночас результати аналізу свідчать, що забезпечення реальної безпеки освітнього середовища значною мірою залежить від подальшого розвитку мережі укриттів, посилення технічного оснащення закладів освіти та відновлення повноцінного механізму державного контролю за дотриманням вимог цивільного захисту. Це є важливою передумовою для гарантування права дітей на безпечні умови навчання в умовах триваючої збройної агресії.

Важливим елементом системи забезпечення безпеки дітей у Чернігівській області є також діяльність підрозділів Національної поліції України, які реалізують комплекс превентивних, організаційних та практичних заходів у межах формування безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану.

Робота поліції здійснюється відповідно до доручень Національної поліції

України щодо посилення превентивних заходів у закладах освіти та передбачає тісну взаємодію з органами місцевого самоврядування, освітніми установами, підрозділами ДСНС та іншими суб'єктами системи безпеки.

Одним із ключових напрямів діяльності поліції є посилення фізичної безпеки закладів освіти. У межах реалізації компонента «Безпечна школа» у 2025–2026 навчальному році поліцейськими проведено 1062 обстеження безпекової інфраструктури закладів освіти. За результатами таких перевірок органам місцевого самоврядування надано 127 рекомендацій щодо встановлення додаткових технічних засобів охорони.

Станом на лютий 2026 року в освітніх закладах області функціонують:

- 176 камер відеоспостереження;
- 663 тривожні кнопки;
- 54 системи охоронної сигналізації;
- 8 апаратів металодетекторів.

Наявність таких технічних засобів дозволяє підвищувати рівень захищеності освітнього середовища та забезпечувати оперативне реагування на потенційні загрози.

Окрему увагу приділено формуванню у дітей навичок безпечної поведінки. У Чернігівській області створено 232 інтерактивні класи безпеки, з яких 231 функціонує на базі закладів освіти, а також один мобільний пересувний клас безпеки. Ці навчальні простори використовуються для проведення практичних занять з мінної безпеки, правил поведінки під час повітряних тривог, евакуації, надання домедичної допомоги та інших аспектів безпечної життєдіяльності.

Важливу роль у забезпеченні безпеки дітей відіграють також підрозділи ювенальної превенції та служби освітньої безпеки, які здійснюють системну профілактичну роботу в закладах освіти. Станом на 2026 рік інспектори служби освітньої безпеки працюють у 31 закладі загальної середньої освіти області, що забезпечує постійну присутність правоохоронців у навчальному середовищі.

Упродовж навчального року поліцейськими проведено понад 4876 профілактичних лекцій та заходів, а також 463 тренування з евакуації дітей до укриттів під час сигналу «Повітряна тривога».

Крім того, поліція забезпечує превентивну присутність біля закладів освіти у визначені часові проміжки (ранкові, обідні та вечірні години), що спрямовано на запобігання правопорушенням та підвищення рівня безпеки учасників освітнього процесу.

Проведений аналіз функціонування системи цивільного захисту та безпеки дітей у Чернігівській області свідчить, що в регіоні сформовано комплексну систему заходів, спрямованих на реагування на надзвичайні ситуації та забезпечення безпеки населення, у тому числі дітей. Реалізація відповідних заходів здійснюється на основі планових документів обласної військової адміністрації, регіональних програм цивільного захисту, а також через діяльність органів місцевого самоврядування, підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної поліції України.

Важливим досягненням є розвиток мережі захисних споруд у закладах освіти, проведення евакуаційних заходів у прикордонних громадах, а також активна робота з формування культури безпеки серед дітей через навчальні тренування, інтерактивні класи безпеки та профілактичні заходи. Водночас результати аналізу свідчать, що система забезпечення безпеки дітей має низку викликів, пов'язаних із нерівномірним рівнем забезпеченості укриттями у громадах, обмеженими фінансовими можливостями місцевих бюджетів, а також недостатньою інтеграцією дитячоорієнтованого підходу до програмних документів у сфері цивільного захисту. В умовах прикордонного розташування області та триваючої збройної агресії Російської Федерації подальше посилення системи безпеки дітей набуває особливої актуальності.

З метою підвищення ефективності системи забезпечення безпеки дітей у Чернігівській області доцільно:

- посилити інтеграцію дитячоорієнтованого підходу до регіональної політики цивільного захисту, передбачивши окремі заходи щодо безпеки дітей у програмних документах;
- продовжити розвиток мережі захисних споруд у закладах освіти, забезпечивши їх доступність для дітей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;
- забезпечити системний моніторинг стану безпекової інфраструктури закладів освіти, включаючи укриття, системи оповіщення та протипожежного захисту;
- розширити освітні програми з формування культури безпеки серед дітей, зокрема щодо мінної безпеки, правил поведінки під час повітряної тривоги та надання домедичної допомоги;
- посилити міжвідомчу координацію між органами цивільного захисту, підрозділами ДСНС, Національної поліції, органами освіти та місцевого самоврядування;
- залучати додаткові фінансові ресурси державного бюджету та міжнародної допомоги для модернізації інфраструктури безпеки закладів освіти у прикордонних громадах.

3.5. Забезпечення права на інформацію.

В умовах воєнного стану право на інформацію набуває особливого значення для дітей та їхніх сімей. Інформація про права, безпеку, механізми захисту, доступні послуги, порядок звернення по допомогу та алгоритми дій у кризових ситуаціях є не лише елементом правопросвіти, а й практичним інструментом захисту життя, здоров'я та безпеки дитини.

Для дітей інформація має бути доступною, зрозумілою та адаптованою до віку. Формальне закріплення прав не забезпечує їх реальної реалізації, якщо дитина, батьки або законні представники не знають, які саме права гарантовані, куди звертатися у разі їх порушення та які дії необхідно вчинити для отримання допомоги.

Особливу роль у цьому процесі відіграють батьки та законні представники, які в умовах війни часто приймають рішення щодо безпеки, евакуації, навчання, медичної, соціальної чи психологічної підтримки дитини. Відсутність чіткої, структурованої та практичної інформації може ускладнювати доступ до захисту і створювати ризик несвоєчасного реагування на порушення прав дитини.

Тому офіційні вебресурси органів управління освітою та служб у справах дітей мають виконувати не лише адміністративно-інформаційну функцію, але й правопросвітницьку. Це передбачає наявність доступних пояснень про права дитини, права та обов'язки батьків, механізми звернення по допомогу, алгоритми дій у разі булінгу, насильства, порушення права на освіту, втрати документів, вимушеного переміщення чи інших кризових ситуацій.

Нормативно-правове обґрунтування

Право на інформацію та право знати свої права мають конституційне закріплення. Конституція України визначає людину, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини — головним обов'язком держави. Також Конституція гарантує кожному право знати свої права і обов'язки, а права і свободи людини захищаються судом. Окремо встановлено, що діти є рівними у своїх правах, а будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом (<https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>)

Конституція України також передбачає, що в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені, зокрема, права, передбачені статтями 52 і 57 Конституції. Це означає, що право дитини на державну охорону та право кожного знати свої права і обов'язки зберігають особливе значення навіть в умовах воєнного стану. (<https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>)

Закон України «Про інформацію» прямо визначає, що кожен має право на інформацію, необхідну для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Цей Закон також встановлює, що право на інформацію забезпечується, зокрема, створенням механізму реалізації права на інформацію, можливостями доступу до інформаційних ресурсів та обов'язком суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість про свою діяльність і прийняті рішення. (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12?utm_source=chatgpt.com)

Закон України «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і спрямований на забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і всебічний розвиток. Із цих положень випливає, що доступ дитини та її сім'ї до зрозумілої інформації про права і механізми їх захисту є необхідною умовою практичної реалізації таких прав. (https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14/ed20010426?utm_source=chatgpt.com)

Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» визначає правові основи діяльності органів і служб у справах дітей, виходячи з Конституції України та Конвенції ООН про права дитини. Закон покладає на відповідні органи і служби завдання соціального захисту дітей і профілактики правопорушень серед дітей. Соціальний захист у цьому Законі охоплює комплекс заходів соціально-економічного та правового характеру щодо забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіту, медичне обслуговування та матеріальну підтримку. (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80/comp20140419?utm_source=chatgpt.com)

Отже, інформування дітей, батьків і законних представників про права дитини та механізми їх захисту є складовою правового забезпечення соціального захисту дітей. Воно не зводиться лише до оприлюднення новин або звітної інформації про діяльність органу, а має включати практичні роз'яснення, зрозумілі алгоритми дій і доступні канали звернення по допомогу.

Закон України «Про освіту» визначає безпечне освітнє середовище як сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової або моральної шкоди. Закон також пов'язує сферу освіти з реалізацією конституційного права людини на освіту та прав і обов'язків учасників освітнього процесу. Тому інформування дітей, батьків і педагогів про правила безпеки, порядок реагування на булінг, насильство, дискримінацію та інші порушення є необхідною складовою забезпечення безпечного освітнього середовища. (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/comp20210101?utm_source=chatgpt.com)

Міжнародно-правову основу становить Конвенція ООН про права дитини. Стаття 13 Конвенції гарантує дитині право шукати, одержувати і передавати інформацію та ідеї будь-якого роду. Стаття 17 визнає важливу роль засобів масової інформації та передбачає забезпечення доступу дитини до інформації і матеріалів, спрямованих на її соціальне, духовне, моральне благополуччя, а також фізичне і психічне здоров'я. (https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021)

Ключове значення має стаття 42 Конвенції ООН про права дитини, згідно з якою держави-учасниці зобов'язані, використовуючи належні та дієві засоби, широко інформувати про принципи і положення Конвенції як дорослих, так і дітей. Україна ратифікувала Конвенцію, тому цей обов'язок є частиною міжнародних зобов'язань держави. (https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021)

Таким чином, хоча законодавство прямо не встановлює обов'язку створити окремий розділ на вебсайті органу влади, воно формує системний обов'язок держави та її органів забезпечувати доступ дітей і дорослих до інформації про права дитини та механізми їх захисту. Такий обов'язок випливає з Конституції України, законів України «Про інформацію», «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про освіту», а також зі статей 13, 17 і 42 Конвенції ООН про права дитини.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ НА ІНФОРМАЦІЮ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Служба у справах дітей Чернігівської ОДА є профільним органом, до завдань якого належать реалізація державної політики у сфері соціального захисту дітей, запобігання дитячій бездоглядності, захист прав, свобод і законних інтересів дітей, а також розвиток сімейних форм виховання. Це підтверджується як інформацією на сайті Чернігівської ОДА, так і розділом «Завдання та функції» на сайті Служби. (<https://cg.gov.ua/index.php?id=28239&tp=0>) (ssd.cg.gov.ua)

Аналіз офіційного сайту Служби у справах дітей Чернігівської ОДА свідчить, що ресурс містить адміністративну, організаційну та звітну інформацію: контактні дані, електронну приймальню, завдання і функції, підрозділи служб у громадах

і районах, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, нормативні документи, методичні матеріали, цільові програми, статистику, плани роботи та новини. (<https://ssd.cg.gov.ua>)

Позитивним є наявність окремого розділу «Методичні матеріали», де розміщено, зокрема, матеріали щодо статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, інформацію про отримання такого статусу, гід з державних послуг, а також матеріали щодо захисту прав дітей, які вимушено перебувають за кордоном. (ssd.cg.gov.ua)

Водночас на сайті Служби відсутня цілісна правопросвітницька структура, орієнтована безпосередньо на дитину, батьків або законних представників. Не виявлено окремих системних розділів на кшталт «Права дитини», «Права батьків», «Як захистити права дитини», «Куди звертатися у разі порушення прав», «Булінг», «Домашнє насильство», «Дитина постраждала від війни: алгоритм дій». Наявна інформація переважно подана у форматі адміністративних розділів, документів, статистики, програм або окремих матеріалів, а не як практичний освітній ресурс для користувача. (ssd.cg.gov.ua) (<https://ssd.cg.gov.ua/index.php?id=37952&pg=&tp=1>)

Офіційний сайт Управління освіти і науки Чернігівської ОДА містить більше елементів, пов'язаних із правопросвітою та безпекою дітей. Зокрема, наявна сторінка із законодавчою та нормативно-правовою базою щодо запобігання і протидії дискримінації, агресії, антисоціальній поведінці та насильству. На цій сторінці розміщено перелік законів, наказів МОН, листів МОН і документів Управління щодо булінгу, домашнього насильства, мобінгу, безпечного освітнього середовища та захисту прав дітей. (<https://uon.cg.gov.ua/index.php?id=22485&pg=&tp=1>)

Також на сайті Управління освіти і науки Чернігівської ОДА наявні окремі практичні матеріали, зокрема публікація «Як дорослим виявляти і протидіяти насильству щодо дітей», яка містить посилання на матеріали системи безоплатної правничої допомоги та контакти для отримання правничої консультації. (<https://uon.cg.gov.ua/index.php?id=541987&tp=0>)

Однак інформація на сайті Управління освіти і науки також має переважно фрагментарний характер. Вона розміщена у вигляді окремих сторінок, новин, нормативних переліків або посилань на документи. Не виявлено єдиного, зручного для дитини та батьків розділу, який би системно пояснював права дитини, права та обов'язки батьків, порядок дій у разі булінгу, насильства, порушення права на освіту, втрати документів, потреби у психологічній або правовій допомозі.

Правова оцінка. Окремої норми, яка прямо зобов'язує Службу у справах дітей або орган управління освітою створити саме окремий розділ на сайті про права дитини, законодавство не містить. Водночас обов'язок інформування впливає із системи національного законодавства та міжнародних зобов'язань України. Конвенція ООН про права дитини є чинним міжнародним документом для України; стаття 42 Конвенції покладає на держави обов'язок широко інформувати дорослих і дітей про принципи та положення Конвенції. (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021)

Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» визначає, що на відповідні органи і служби покладається соціальний захист

дітей та профілактика правопорушень серед дітей, а соціальний захист включає комплекс заходів правового характеру щодо забезпечення прав дітей. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>) Закон також передбачає повноваження служб звертатися у разі порушення прав дітей, проводити роботу серед дітей з метою запобігання правопорушенням, перевіряти стан соціально-правового захисту дітей та розробляти і реалізовувати програми соціального спрямування для захисту прав, свобод і законних інтересів дітей. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>)

У сфері освіти наявні спеціальні алгоритми реагування на булінг. Зокрема, наказ МОН №1646 передбачає, що керівник закладу освіти після отримання заяви або повідомлення про булінг має повідомити поліцію, батьків або законних представників, службу у справах дітей, центр соціальних служб, а також скликати комісію з розгляду випадку булінгу не пізніше трьох робочих днів. (<https://zakon.rada.gov.ua/go/z0111-20>) МОН також роз'яснює роль служб у справах дітей та органів управління освітою у превенції протидії булінгу, включаючи профілактичні заходи, інформаційно-освітні заходи та забезпечення безпеки дітей. (<https://mon.gov.ua/news/alhorytm-vzaiemodii-shchodo-preventsii-ta-protydii-bulinh-u-v-zakladakh-osvity>)

Отже, у Чернігівській області на офіційних ресурсах наявні окремі елементи інформування про права дитини, безпеку, булінг, насильство, статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій, та можливості отримання правничої допомоги. Водночас ці матеріали не утворюють єдиної, доступної та користувацько орієнтованої системи правопросвіти для дітей і батьків.

Основна проблема полягає не у повній відсутності інформації, а у її несистемності, фрагментарності та переважно адміністративному форматі подання. Для дитини або батьків, які шукають відповідь на конкретну проблему, така структура не забезпечує швидкого доступу до практичного алгоритму дій.

Це створює розрив між формальним існуванням прав і реальною можливістю їх реалізувати. Особливо критичним це є в умовах воєнного стану, коли інформація про безпеку, евакуацію, навчання, психологічну підтримку, захист від насильства, втрату документів або отримання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій, має бути доступною, простою та практичною.

ВИСНОВОК

Забезпечення права дитини на інформацію в Чернігівській області здійснюється частково. Офіційні сайти Служби у справах дітей Чернігівської ОДА та Управління освіти і науки Чернігівської ОДА містять окремі інформаційні, нормативні та методичні матеріали, однак не забезпечують повноцінної системної правопросвітницької структури для дітей, батьків і законних представників.

Відсутність структурованих розділів про права дитини, права батьків, алгоритми дій у разі булінгу, насильства, порушення прав, кризових ситуацій або потреби у правовій чи психологічній допомозі свідчить про неналежний рівень реалізації інформаційної функції органів, що працюють в інтересах дітей.

Таку ситуацію доцільно оцінювати як часткове та несистемне виконання обов'язку держави щодо широкого інформування дітей і дорослих про права дитини, передбаченого статтею 42 Конвенції ООН про права дитини, а також як недостатню реалізацію профілактичної та правозахисної функції служб у справах дітей і органів управління освітою.

Рекомендації

1. Створити на сайті Служби у справах дітей Чернігівської ОДА окремий розділ «Права дитини» з підрозділами для дітей, батьків, законних представників і фахівців.
2. Створити на сайті Управління освіти і науки Чернігівської ОДА окремий практичний розділ «Безпечне освітнє середовище та захист прав дитини», де систематизувати інформацію про булінг, насильство, дискримінацію, звернення до адміністрації закладу освіти, поліції, служби у справах дітей, БПД та психологічної підтримки.
3. Розробити прості алгоритми дій:
 - що робити у разі булінгу;
 - що робити у разі домашнього насильства щодо дитини;
 - куди звертатися у разі порушення права на освіту;
 - як дитині або батькам звернутися до служби у справах дітей;
 - як отримати безоплатну правничу допомогу;
 - як оформити статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій;
 - як діяти у кризових ситуаціях під час війни.
4. Забезпечити подання інформації простою мовою, окремо для різних аудиторій: дітей, батьків, педагогів, служб у справах дітей, громад.
5. Розмістити контакти ключових служб допомоги в одному видимому місці: служба у справах дітей, поліція, БПД, соціальні служби, психологічна підтримка, гарячі лінії.
6. Забезпечити регулярне оновлення інформації, особливо щодо воєнних викликів, безпечного навчання, евакуації, психологічної підтримки та захисту дітей, які постраждали від війни.
7. Запровадити єдиний обласний стандарт інформаційних матеріалів для сайтів служб у справах дітей та органів управління освітою територіальних громад Чернігівської області.

